

Premsa i poder polític

Lluís Bassets

Vull començar constatant un fet que em sembla remarcable. Ara fa exactament deu anys treballàvem en unes condicions de llibertat lamentables. Els directors dels diaris havien d'actuar sota la pressió constant del ministeri d'Informació i Turisme, els periodistes érem objecte de tota mena d'amenaques legals i il·legals —expedients, multes, judicis, consells de guerra i presó—, i el resultat del nostre treball era més aviat ruïnós: diaris de baixa qualitat, censurats, sense mitjans. No existia, òbviament, llibertat d'expressió, a més de no existir llibertat d'empresa periodística.

Si vull recordar ara aquí, amb una lleu pinzellada, les precàries condicions de la nostra professió ara fa deu anys, és perquè penso que bona part de les idees de tota mena —professionals, polítiques, . . .— que han anat conformant la realitat de la premsa i dels mitjans de comunicació actuals, tenen el seu origen en els esforços desenvolupats en aquells anys, en condicions de manca de llibertats, en les il·lusions i utopies que ens van permetre suportar aquelles situacions i que, en bona mesura, van ser l'energia necessària per aconseguir el que ara tenim. Pel camí han anat quedant, a trossos, bona part d'aquelles il·lusions i d'aquelles utopies, però no ens podem pas queixar. Som, en molts aspectes, a on ens hagués agradat ésser ja aleshores, quan amb prou feines somniàvem amb inventar-nos sistemes per defugir la censura.

Vull començar dient això perquè no se'm malinterpreti. Les reflexions que intentaré anar desgranant sobre la condició actual de la nostra professió, al voltant, sobretot, de les relacions entre els periodistes i el poder, seran forçosament

crítiques i negatives, i intentaré, faré un esforç fins i tot, eliminar de la meva ment qualsevol sentiment de pietat o de commiseració amb la professió que exerceixo i, per tant, en certa mesura, amb mi mateix. Si la intenció d'aquestes jornades fos la celebració de les nostres virtuts o la denigració dels adversaris reals o ficticis de la professió, aquestes paraules meves quedarien, òbviament, fora de lloc, però com que sospito que no són aquestes les intencions dels organitzadors, espero que tots vosaltres doneu per bona, si més no, la voluntat analítica i autocrítica d'aquestes reflexions.

No em fixaré, perquè em semblen qüestions òbvies i previsibles, en el conjunt de pressions que exerceixen els diferents aparells i institucions de l'Estat i de l'Administració sobre la premsa, tot i que, ja ho adverteixo, em serà difícil no fer-ne algun esment concret, sobretot en algun cas que em sembla massa poc esventat perquè no sigui assenyalat aquí. Però, en definitiva, m'interessa més l'actitud dels professionals de la informació respecte al poder —perquè crec que aquest és el problema— que no l'actitud del poder respecte als professionals de la informació —car aquesta— darrera crec que ja ens la sabem molt i molt bé i des de fa temps.

En primer lloc voldria assenyalat que l'enunciat "premsa i poder" respon a una equació gairebé perfecta, encara que molts cops des de la mateixa professió se'n hagi volgut pintar les coses de forma molt diferent, principalment a costa dels famosos conceptes d'objectivitat i d'independència.

No cal recórrer, evidentment, al tradicional concepte de la premsa com a quart poder, per percebre que la feina del periodista té a veure amb el poder ja de bon començament. Aquesta afirmació meua podria fonamentar-la o documentar-la històricament —em podria remetre a les primeres gazettes, al paper de la premsa en les revolucions burgeses, etc.— podria també argumentar-la amb una descripció d'ordre econòmic o sociològic sobre les correspondències quasi perfectes que es

Produeixen, sobretot en les grans coordenades d'anàlisi, entre la premsa i el poder econòmic i polític a nivell mundial, però preferiria observar els lligams entre premsa i poder en un terreny més elemental, més bàsic: en el terreny gairebé antropològic, de l'organització de la cultura material humana, del funcionament quotidià de la societat humana.

Vist des d'aquest punt de vista, crec poder afirmar que la base mateixa de la feina periodística, que jo centraré aquí en el concepte mateix de notícia i en la valoració del que és notícia —la noticiabilitat— s'estableix en un terreny estretament lligat al poder, com és la xarxa de valors i de decisions que porten a la selecció de determinat esdeveniment entre molts d'altres, fins al punt d'adjudicar-li una categoria de preeminència que el converteix en notícia.

La notícia, que comporta una selecció i una jerarquització de valors i d'opcions ideològiques, és, a la vegada, expressió de la cultura social i aportació quotidiana a la configuració i a la reproducció de la ideologia social. Els periodistes presentem el diari com a text universal arrelat a una localitat (Otto Groth), però aquesta universalitat del diari és enunciada en funció d'un concepte cultural limitat —que és el que correspon a les nostres societats occidentals— en primer lloc, i en segon lloc, d'un concepte social, polític ideològic determinat pel marc dels Estats, nacional si voleu, també limitat. La mort d'un ésser humà, una guerra sagnant o un atemptat terrorista, no són fets objectius susceptibles d'un mateix tractament i, de fet, no reben la mateixa atenció ni el mateix tractament si l'ésser humà mor en un país ric o en un país pobre, si la guerra es produeix entre potències mitjanes o entre països subdesenvolupats, i l'atemptat terrorista no té la mateixa importància si es produeix a Beirut o en una ciutat occidental. Em sembla obvi.

Però el que permet discriminar entre esdeveniments idèntics per la seva natura jurídica, moral o social, que és la major o

menor pertinència política de l'esdeveniment en qüestió, és el mateix que permet discriminar segons criteris periodístics. La notícia no tracta, en definitiva, de fets objectivament rellevants, sinó de fets rellevants segons la moral social, les conveniències polítiques de les institucions dominants a la societat, l'estabilitat de les relacions socials, de les relacions internacionals, etc.

La determinació, per tant, del que és notícia —que no és normalment una decisió individual, ans al contrari, fruit d'un complex èntramat d'aparells informatius— és un fet polític, en què s'expressen les relacions socials, a la vegada que s'hi determinen. En el fons, els periodistes sabem que no som nosaltres els qui analitzem la realitat sense forma del conjunt dels esdeveniments segons uns criteris freds, estables, universals i objectius, sinó que és una mena de subjecte social, altament condicionat pel magnetisme del poder. La determinació mateixa de la notícia, encara que sigui un fet quotidià i vulgaríssim, objecte del treball de milers de persones enquadrades en els diferents mitjans informatius, és, doncs, un fet polític.

Una primera prova elemental, però significativa, del caràcter polític de la notícia, la trobem en una de les fases de producció, dins les redaccions, on la decisió sobre les notícies, la noticiabilitat, és fruit de la negociació i del compromís, en el mateix sentit en què les decisions polítiques són objecte de negociació i de compromís consensuador en la societat política. La decisió del que és notícia i del que no ho és, és una decisió de poder, però que no la determinen exclusivament els periodistes (encara que dins de les redaccions sigui una decisió de poder periodístic també, és a dir, expressió de poder i font de poder). Els periodistes en són una part important i definitiva, però encaixen en un sistema molt més complex en el qual hi participen, de forma creixent, les institucions de la vida política, econòmica i social.

En la decisió senzilla i transparent sobre

la noticiabilitat d'un esdeveniment, per tant, el periodista pren com a escala de valoració professional l'escala de valors que li proporciona l'opinió comuna —no voldria que es confongués amb el concepte, molt més precís històricament, d'opinió pública— amb tot el conjunt de models ètics, representacions col·lectives, tòpics i estereotips socials i ordres de prioritats pràctiques que es consideren majoritàriament acceptades. L'objectivitat en la tria de la notícia hauria d'entendre's, doncs, com l'adequació entre la tria professional i les escales de valors socials comunment acceptats. Objectivitat hauria d'entendre's com a sinònim de la correspondència entre la valoració periodística i la valoració social dominant.

No he volgut referir-me, fins ara, a les estructures de producció informatives fonamentals, que són les agències de notícies, perquè em sembla que no cal realitzar descripcions de gran abast per proposar una anàlisi d'aquest tipus sobre la noticiabilitat. Però és ben clar que és possible descriure el mateix procés en termes de desequilibris en el flux internacional de la informació. O, dit d'altra forma, l'anomenat desequilibri en el flux internacional de la informació no és res més que l'expressió, en termes informatius, de desequilibris més pregons, d'ordre geopolític, però també d'ordre econòmic i d'ordre cultural.

Però voldria anar més lluny en l'anàlisi de la feina primera i elemental de decidir què és i què no és notícia. L'esforç per prendre aquestes decisions senzilles, l'esforç per entendre aquestes decisions senzilles —que és l'esforç del públic— afaïçona una mena de cultura ben peculiar, encara que a cops imperceptible, des de l'interior mateix d'aquesta cultura, que és la cultura periodística. La noticiabilitat comporta una percepció periodística de la realitat. Aquesta mena de percepció funciona en cicles diaris, marxa al compàs del funcionament de les Administracions públiques, segueix els calendaris de la política oficial, s'organitza d'acord amb

l'organització territorial i amb l'abast geogràfic del poder polític i econòmic, i és, en definitiva, la percepció pròpia d'un organisme —els mitjans— gairebé calcat del poder. Només el diferencia que les seves decisions impliquen donar a conèixer fets, mentre que les decisions del poder impliquen fer o fer fer.

L'únic terreny, en principi, lliure d'aquesta mena de superposició entre les formes de comportament públic del poder i les formes de comportament de les redaccions, sembla que sorgeixi, pròpiament, en la crònica negra i en la guerra, en els esdeveniments menys programables i enquadrables, encara que des del poder s'intenti afermar, tant com es pot, les possibilitats de llibertat que implica un esdeveniment incontrolable. Però, curiosament, aquesta zona d'esdeveniments meravellosos o inesperats, que era un dels fonaments del primer periodisme de les gazettes (monstres, terratrèmols, etc.), és encara avui el nucli ideològic subtil del periodisme occidental. Les notícies d'aquesta mena tenen un lloc extraordinàriament rellevant (Sida, catàstrofes, etc. . .), i ben segur que una funcionalitat d'ordre ideològic. A més a més, la mateixa presentació de bona part de les notícies, econòmiques sobretot, però també polítiques i socials, es fa com si fossin part de cicles naturals, com la meteorologia o els terratrèmols. El diari, de fet, el que fa és naturalitzar el cicle dels esdeveniments enfront del públic lector, i ho fa en la mesura en què el diari defuig la interpretació i la crítica.

La percepció periodística de la realitat es caracteritza per la configuració dels esdeveniments en forma de notícies, per la seva circularitat diària, per l'aplicació sistemàtica de lleis implacables d'economia de la informació —que fa que una mateixa notícia, per greu que sigui, deixi de ser notícia quan es repeteix dia rera dia—, per la identificació temàtica en forma de seccions i rúbriques que corresponen, de manera moltes vegades inquietant, a l'organització de les Administracions. . .

La percepció periodística de la realitat és, fet i fet, la percepció política de la realitat. Periodistes i polítics saben que allò que no existeix públicament —com a notícia— no existeix políticament. La seva vida professional està organitzada de forma anàloga. La seva tasca intel·lectual, d'anàlisi i comprensió de la realitat, funciona també segons un esquema similar. Tant és així, que moltes vegades és fàcil i temptador de fer el pas curt que separa el pont entre una i altra feina, en una o altra direcció.

El paper dels gabinets de premsa i d'imatge dels partits, dels governs i de les grans forces polítiques, socials i econòmiques, és el d'aconseguir la màxima correspondència entre el funcionament de la premsa i el funcionament del poder. Mai no es pot confondre la feina dels professionals que treballen en aquest àmbit, amb la dels periodistes. No per cap raó discriminatòria, sinó per raons elementals del caràcter mateix de la feina d'uns i d'altres. Els periodistes se situen davant del món com un caçador dins el bosc. Un problema prou greu, però que no afecta aquest argument, encara que sí d'altres, és que els periodistes només sapiguem veure un determinat tipus de preses. Els "comunicadors" dels gabinets de premsa són, per seguir el símil amb la màxima proximitat, els grangers que crien les perdus, que seran alliberades el dia en què arribin els caçadors.

Amb el símil hem tocat un punt addicional, que no es pot menystenir, que és el de la programació de la notícia cada cop més acusada en el món d'avui, i que va des de la roda de premsa que és notícia per sí mateixa, independentment de les notícies reals que s'hi subministren, fins a l'anomenada intoxicació. Però, pel que fa a l'actitud dels caçadors i la dels grangers, és diametralment oposada. Res no exclou que un caçador es negui a matar les perdus de la granja i que, en canvi, segueixi els únics animals feréstecs que resten en el bosc.

Els periodistes, doncs, treballem en un ordre cultural analògic respecte a l'ordre de

les Administracions, però, a la vegada, en la mesura en què defugim l'enquadrament estricte en aquest ordre paral·lel al del poder, tendim a convertir-nos en naturalitzadors dels esdeveniments socials. Som els qui creem els estereotips i els tòpics, qui fem que el que és desacostumat esdevingui suportable i a l'inrevés. És a dir, som un factor d'ordre social.

En estricte anàlisi abstracta del que és un diari o un informatiu, crec que hauríem d'acordar que ens trobem davant d'una font d'ordre, d'organització i jerarquització, d'explicació, fins i tot, dels esdeveniments, és a dir, del caos de la realitat. Aquesta és una funció, ja no de poder, sinó gairebé demiúrgica, però es efectivament la que realitzem, dia a dia, quan dissenyem, com els plànols d'un edifici, l'arquitectura de la realitat quotidiana tal com se la representa la societat, des dels esdeveniments que han estat qualificats com de summament importants, fins als esdeveniments intrascendents.

És clara, doncs, en aquest aspecte, la funció política de la informació: respon a les escales de valor socialment admeses a l'hora de realitzar la seva tria sobre la realitat i, un cop ja l'ha feta, fa encaixar tots els elements, fins els més difícils d'encaixar, en un ordre pautat i rutinari, fàcil de reconèixer, que és el del diari o de l'informatiu. Una funció de tal mena és, segons el meu parer, una funció ben pròxima al poder, una funció política. Tot sigui dit, de passada, sense cap mena de connotació negativa ni per a un ni per a altre mot, sinó amb una única intenció d'assajar d'explicar com estan les coses.

Però, aleshores, en què es diferencien periodistes i polítics? Si atenem el fons de la qüestió, un dels fons de la qüestió, veiem que el periodista comparteix alguns elements de l'ètica de la responsabilitat dels polítics i alguns elements de l'ètica de convicció dels intel·lectuals, seguint, amb això, la famosa distinció de Max Weber. Àdhuc podríem assenyalar que la posició del periodista, històricament registrada, se situa en la dialèctica entre responsabilitat

i convicció. Teòricament, la seva activitat d'informador el situa dins l'àmbit de decisions ètiques de l'intel·lectual: conta el que succeeix, proporciona les interpretacions no explícites dels esdeveniments per tal d'orientar l'opinió i, finalment, pren una certa posició —en el pla teòric crítica— respecte qualsevol posicionament en el terreny polític, social, etc. Pràcticament, però, el periodista tendeix a identificar-se amb l'ètica de responsabilitat dels polítics, i això sol succeir tant en règims autoritaris com en règims democràtics. Això succeeix per un conjunt o entramat de raons: els periodistes solen comptar amb un nivell d'informació similar al dels polítics, sobretot si es compara amb la informació a disposició del ciutadà. Ambdós tenen les claus de les situacions. Els polítics no les expliquen, sinó que les utilitzen per a la seva finalitat, que és, fonamentalment, l'obtenció de poder polític. Els periodistes només les expliquen en la mesura que serveix per augmentar el seu poder periodístic, poder que creix amb la informació i decreix sense ella. De la informació reservada en sorgeixen bones quotes de pragmatisme i de possibilisme polític. Per la banda dels periodistes, en sorgeix comprensió de cara al pragmatisme i utilització de la informació per a obtenir més informació.

En la pràctica, què vol dir?. Que uns i altres se senten actuant en el mateix camp, que segurament són els estaments socials amb un grau més alt d'acceptació de les regles de joc, del sistema i de les institucions polítiques, i que encara que apareguin tants i tants cops com a figures enfrontades de la conflictivitat pública, de fet són —som— aus d'un mateix corral. Evidentment, els polítics van més lluny encara, car no tan sols són els primers valedors del marc institucional, i són pragmàtics en les seves apreciacions com els periodistes, sinó que en les seves decisions actuen segons els esquemes pragmàtics que imposa l'ètica de responsabilitat de què parlava Weber. Filant més prim, o concloent, els periodistes formen

part dels creadors de consens en la delimitació del terreny de joc, però no participen globalment en la defensa pragmàtica de les decisions concretes dels polítics. En aquest sentit, el que els diferencia de la figura de l'intel·lectual, articulada entorn de l'ètica de convicció, és la seva usual incapacitat de qüestionar en el seu exercici professional tant el terreny de joc on actuen, com la seva pròpia figura.

En la comparança entre les dues ètiques enunciades per Max Weber, el periodista apareix, doncs, com un híbrid d'intel·lectual i polític. Però, per avançar una mica més, ens caldrà introduir un nou tipus de definició en funció del que és característic del periodista: l'ètica de la informació, que permet modular, de forma substancialment nova, la diferència entre ètiques abans observada.

L'ètica de la informació es definiria per l'existència d'uns imperatius —la definició dels quals analitzarem més endavant— segons els quals s'ha de donar a conèixer al públic tot allò que se sap sobre la realitat, segons l'únic criteri de la seva pertinència social i política. Aquest principi ètic no forma part exclusivament del periodisme, sinó que és part dels principis ideals del funcionament d'una democràcia, i encara que és acceptat i adoptat per les classes polítiques, sobretot en els textos constitucionals, no ho és en realitat ni en la pràctica, car sempre es reserven espais d'informació limitada o vedada.

La base de l'ètica de la informació resideix en un liberalisme radical, que és prolongació del pensament i de la tradició liberal i revolucionària burgesa. Aquest corrent és el que aconsegueix l'aparició, primer del dret d'impresma, enfront de les limitacions de les monarquies absolutes, l'abolició de la censura després, i l'actual configuració del dret de i a la informació —dret ideal encara— que permet al ciutadà accedir, abans que res, a totes les informacions que l'afecten personalment existents en mans de l'Estat, i, en general, que tots els ciutadans accedeixin a les informacions d'interès públic, entre les quals, no cal

dir-ho, s'han de posar en primer lloc les informacions que afecten la seva pròpia supervivència, és a dir, les militars.

La base material de la consciència dels drets a la informació, es desenvolupa, paral·lelament i dialèctica, com a teoria del valor-notícia. La possibilitat del profit periòdic es pot estilitzar i simplificar entorn de l'estudi del mercat de les notícies. La creació de la notícia a partir d'un esdeveniment no qualificat és la font del valor informatiu, que és una mercaderia com qualsevol altra. El valor monetari d'un diari, que no es medeix dins el mercat pel preu de venda, sinó per les seves tarifes publicitàries, funció directa de la seva difusió —ja sigui perquè és molt extensa, ja sigui perquè és molt qualificada— té el seu origen en la quantitat i en la qualitat de mercaderies informatives que és capaç de vendre en relació amb d'altres diaris. La competència informativa és, per tant, una competència mercantil, ja es produeixi entre diaris, ja es produeixi dins d'un mateix diari, entre seccions d'informació o entre periodistes. Interès comú de tots els periodistes, com a professió genèrica, és comptar amb un mercat de matèries primeres manipulables totalment obert, perquè és la condició de possibilitat de funcionament de la pròpia professió, però també per una raó addicional: perquè això dona un poder suplementari als periodistes, que esdevenen els únics agents socials qualificats que apareixen com a interessats objectivament en la total transparència informativa.

A partir d'aquesta base material que és el valor notícia, sorgeix la ideologia, la categorització professional. Els periodistes convertim el que és una conveniència i una característica essencial de la professió com a tal professió enfront d'una ètica: ens convé que tot sigui susceptible d'ésser desvetllat. Per tant, creem com a subjecte col·lectiu i històric una ètica de la informació. La forma com l'apliquen a la pràctica —no vull parlar de com diem que l'apliquem— és a dir, en el periodisme quotidià i canònic, el periodisme que

s'exerceix majoritàriament, és molt clara. Seleccionem segons els criteris de noticiabilitat que marquen el conjunt dels valors socials establerts. Ben sovint, només en els errors o en els conflictes —que normalment es defugen— apel·lem a l'ètica de la informació. Aquesta ens obligaria a cercar, a desvetllar i a investigar sobre multitud d'esdeveniments que gairebé sempre resten o silenciats o inexplicats en la retòrica restrictiva de la informació canònica. Com a ètica, ens empenyeria a fer un periodisme dinàmic, combatiu, radical en la defensa de les llibertats i dels drets de les persones i de les comunitats, un periodisme que, en gran mesura, està en recessió en els darrers anys, com a mínim a Catalunya i a Espanya. Com a ideologia ens serveix per cobrir-nos les espatlles en els casos conflictius i, paradoxalment, per justificar el periodisme groc, la premsa del cor, la intromissió en la vida privada de les persones, etc.

Els periodistes tendim, per la mateixa naturalesa complexa i rutinària del nostre treball, al conservadorisme i al sensacionalisme. Conservadorisme en el sentit d'acomodació a les pautes acceptades per l'opinió comuna del nostre temps, identificació amb el poder que major magnetisme exerceix —fins arribar en massa casos a l'adulació i a la reverència— i, el que és més greu, manca d'esperit autocrític. Sensacionalisme, perquè és la sortida ràpida i la justificació —falsa— i producte de l'accídia: on es treballa poc, sense rigor, amb constants dependències dels diferents poders socials i polítics, és d'allò més fàcil inventar la notícia escandalosa que ens dona la coartada que som periodistes.

L'ètica de la informació, doncs, que actuaria com a imperatiu a descobrir-ho tot, ens empeny, de fet, a una altra cosa en la qual hi juguen dos elements entrelligats: l'espectacularització de la vida pública i el paper de la informació televisiva. Aquesta cosa nova, que no existia en el periodisme informatiu clàssic, és la conversió de la informació en un espectacle antropològic, en què els públics massius són sotmesos

a l'observació detallada i morbosa de les seves postrimeries, en forma d'orgies de sang i violència, cada vegada més sovint en directe; creació d'onades de por bèl·lica, por davant la delinqüència, davant les catàstrofes. Aquest periodisme de l'apocalipsi no és, evidentment, responsabilitat personal, ni tan sols col·lectiva, dels periodistes, per més que ben sovint puguem fer força per compensar aquestes tendències des dels nostres mitjans. Els efectes que produeix no són pròpiament apode l'intel·lectual en la mesura que aquesta és una figura transcendental en la formació de l'opinió pública clàssica, que troba en la premsa l'instrument d'expressió i de difusió del seu treball de gabinet. La premsa de la societat democràtica clàssica és la mitjancera entre l'alta cultura, on s'elaboren les idees, on apareixen les crítiques a la pròpia societat i al poder, i la massa del públic. L'ètica de la informació seria la base de la possibilitat pràctica d'expressió de les apreciacions de l'ètica de convicció dels intel·lectuals, de la qual cosa en resultaria que la premsa fóra un autèntic al·legat constant enfront del pragmatisme dels polítics: explicaria com estan les coses —i no com diuen els polítics que estan, sempre tendents a fer retrats interessats— i ens dirien com haurien d'estar.

En la societat postindustrial, en canvi, els intel·lectuals tendeixen a tecnocratitzar-se i especialitzar-se en activitats cada vegada més inorgàniques, menys compromeses amb el conjunt dels sabers i amb el funcionament de la societat, i a allunyar-se, per tant, de la possibilitat de difondre els seus sabers a través dels mitjans de comunicació. Altres intel·lectuals, ben al contrari, tendeixen a desintel·lectualitzar-se, a perdre l'especificitat d'un coneixement sòlid i especialitzat, i es converteixen en els intel·lectuals dels mitjans, en periodistes, de fet, que segueixen les mateixes pautes de l'ètica de la notícia amb les especificitats d'una especialitat periodística que és la divulgació intel·lectual. El divorci entre la cultura tecnològica,

universitària i científica i la cultura dels mitjans, esdevé, així, cada vegada més i més gran. El pensament guiat per la convicció tendeix a marginalitzar-se o recloure's, en favor del pensament pragmàtic i del pensament divulgatiu.

El fons del problema es pot abordar, doncs, des d'una altra òptica, que és la ruptura del concepte clàssic d'opinió pública. En certa forma, la crisi de la figura de l'intel·lectual, tal com es concep en la tradició democràtica clàssica, és un dels símptomes de la crisi del mateix concepte d'opinió pública democràtica que ja va saber explicar i intuir Wright Mills en el llibre, ja clàssic, "L'élite del poder".

En lloc d'una esfera de manifestació i debat democràtic de les opinions, que tindria la seva expressió electoral i uns efectes sobre la representació política calfítics, sinó cauteritzadors: les postrimeries de l'home i del gènere humà apareixen com a espectacle més que com a profecia temible. La trivialització n'és el resultat. La trivialització, que ens fa viure constantment acostumats de forma vicària al pitjor —gràcies a la vivència vicària que ens proporciona l'espectacle dels mitjans informatius—, ens permet acceptar, com a públic, el que pragmàticament tenim a tocar, que és la realitat mediocre. Això explicaria que les grans majories de ciutadans, a Espanya i a tot el món occidental, s'hagin impregnat del pragmatisme característic, sobretot dels polítics, però també dels periodistes. Això explicaria, igualment, però no voldria estendre'm més en aquest punt, d'altra banda apassionat, la situació geopolítica del món, o la sensació de paralització del temps i de la història de què ens parla Baudrillard o, fins i tot, alguns conceptes més aviat confusos, però de moda, com el de postmodernitat.

Els intel·lectuals, sempre genèricament, que comparteixen parcialment amb els periodistes la seva ètica de convicció, no participen, en canvi, de l'ètica de la informació. Des del punt de vista gremial,

participen d'una altra ètica —la de la producció intel·lectual—, que es regeix, com la dels periodistes, per semblants funcionaments mercantils. En alguns aspectes, àdhuc, la seva participació en el periodisme —en les planes d'opinió, artístiques i literàries— es produeix precisament en funció del mercantilisme de la producció intel·lectual, que troba en la difusió periodística la possibilitat de consens social que superi, i fins i tot pressioni sobre el mateix consens estrictament intel·lectual. Aquesta col·laboració no està, però, exempta de contradiccions, entre consens públic i consens intel·lectual. El fet pertinent, però és que difícilment els qui es dediquen a la producció intel·lectual, participaran de l'ètica de la informació, si no és com a públic, ells mateixos. No hi participen, per tant, com a ideologia professional i sí que hi participen, en canvi, com a ideologia democràtica d'ús i preferència del públic.

Però la categoria de l'intel·lectual, tal com a la presentava Max Weber, com a figura de la convicció, enfront de la figura de la responsabilitat, és, avui dia, la d'un ésser en extinció, i si n'he fet aquí esment, és per assajar de caracteritzar l'ètica del periodisme enfront de l'ètica del polític. Però també és útil de parlar —tant en produir-la com en regular-la entre elecció i elecció— en lloc, per tant, de l'opinió pública clàssica, del que sorgeix a les societats anomenades postindustrials; és una esfera de representació, en un sentit gairebé teatral, el mateix joc parlamentari. Els agents d'aquesta nova esfera pública no són ja les forces socials clàssiques i les seves formes de representació, sinó la seva gremialització, en forma d'organitzacions per interessos específics. La creació del consens no és ja un problema de debat públic i de transacció transparent entre forces socials, sinó de concertació entre estament, entre interessos organitzats.

No són aquestes, òbviament, idees meves. Wright Mills caracteritzava, ja fa uns trenta anys, les distorsions de l'opinió pública manipulada segons quatre punts. L'opinió pública democràtica tenia com a

trets: 1.— que els qui expressen opinions, són virtualment els mateixos que les reben; 2.— que existeix la possibilitat organitzada, eficaç i immediata, de replicar qualsevol opinió expressada en públic; 3.— que l'opinió formada en una tal discussió, es tradueix en una gestió eficaç; 4.— que les institucions de l'Estat no penetren en el públic, que té autonomia respecte a l'Estat. Com a contrast, el que defineix l'opinió pública de les actuals societats democràtiques és: 1.— que els qui expressen opinions són una autèntica minoria 2.— que és gairebé impossible, o molt difícil, replicar a una opinió; 3.— que la transformació de les opinions en accions, està gestionada i controlada per les autoritats i les organitzacions socials, 4.— que els agents de les institucions penetren en la massa i eliminen qualsevol autonomia.

Jürgen Habermas, no gaires anys després, perfilava encara molt més l'oclusió que pateix l'opinió pública en les societats democràtiques, fins al punt que parlava d'una refeudalització de la societat, en la qual els actors socials són estaments o gremis de nou tipus i on, en certa forma, no hi ha possibilitat d'intervenció social que no es produeixi sota una forma de representativitat estamental o gremial, en un sentit medieval.

Segons Habermas, dins la publicitat política "pugnen les organitzacions amb l'Estat i entre elles, i arriben a compromisos polítics, excloent, sempre que sigui possible, la notorietat pública, però, així i tot, es veuen obligades a assegurar-se l'acord plebiscitari del públic desenvolupant una publicitat "representativa o manipulativa".

La refeudalització social es tradueix en l'aparició d'una nova esfera política representativa, en el sentit estamental, vinculada als atributs idealment vinculats als individus i grups socials. El comportament públic no es defineix, com era el cas de la publicitat preburguesa, per un codi de comportament noble, sinó precisament per un codi de comportament orientat exclusivament a la imatge pública. Els agents de la nova esfera de la publicitat

postmoderna són els comunicadors —els periodistes entre ells—. Si l'església era el local de la representació feudal; el palau i la cort de la barroca; el parlament, el cafè i el periodisme escrit de la burgesia, el de la nova esfera es el conjunt dels mitjans de comunicació, amb preferència, ben clara, pels visuals.

Noble és el qui representa, burgès el qui produeix, ciutadà d'avui el qui consumeix, que, com se sap, significa, a més del propi consum material, una forma de representació, en la mesura en què el consum és la manifestació contemporània de l'estatus i del poder. Els nobles d'avui —les élites polítiques i socials— representen, en el sentit medieval, el rei, els bisbes o els nobles medievals, que no representaven ningú, sinó que *eren representants* de la monarquia, l'església i la noblesa, i ho eren gràcies a uns atributs, només propis d'ells mateixos, i a unes regles d'etiqueta i protocol. La nova noblesa, ben plebea, d'altra banda —i perdoneu la impertinència— *representa*, en un mateix sentit, gràcies als mitjans de comunicació, i gràcies, també, a uns atributs només propis d'ella mateixa que esdevenen després la pauta màxima del consum. Tanquen el cercle, suposadament democratitzat, de l'estratificació de classes.

Ciutadà, en un sentit més precís, referit a la més estricta contemporaneïtat, és el que consumeix i produeix comunicació com activitat fonamental del seu treball i del seu lleure. Comunicació, en un sentit tecnològic, car, en sentit filosòfic, hauríem de dir: el qui participa en l'esfera de la nova representació pública, que ha vingut a substituir l'esfera de l'opinió pública.

La paradoxa sobre la qual ens caldria reflexionar, és que aquesta superació del programa de la revolució burgesa, no és pròpiament una *Aufhebung* en el sentit hegelian, una anul·lació de les contradiccions i aparició d'una nova realitat que anul·la i supera l'anterior. El programa de llibertats públiques, de desvetllament dels secrets oficials que afecten els ciutadans, de transparència de les accions de govern, de publicitat de tots els actes que afecten o

poden afectar la llibertat del ciutadà. Aquest programa és encara enormement actual, intacte en determinades situacions, a Occident, on les noves tecnologies creen un nou territori de lluita per les llibertats i on l'Estat policíac, com a resultat de tensions internacionals geoestratègiques, com a resultat d'hipoteques històriques dels Estats, no fa altra cosa que reforçar-se. La postmodernitat, que elimina el debat de l'escena pública, per ser més precisos, —car potser una característica de la postmodernitat és presentar com a inútil qualsevol debat públic i democràtic, i bona part dels problemes que han ocupat els parlamentaris i els partits democràtics des de les revolucions burgeses— conviu lamentablement amb la premodernitat més sagnant, vestida, molts cops, de tecnologies avançades i de vida global comunicativa.

La instauració de la societat de l'espectacle en la vida política és la forma real de declinació de les ideologies que havia predicat la dreta. Això vol dir que les ideologies no declinen com a efecte de la seva inutilitat per incidir sobre les pràctiques socials, sinó com a producte de la tecnificació de la política, i de la instauració d'aquesta esfera d'opinió pública refeudalitzada. Ens trobem, doncs, que la democràcia pateix d'una regressió bàsica, que s'expressa en el paper cada cop més subsidiari dels electors respecte dels elegits, dels militants, respecte dels partits; dels diputats, respecte als grups parlamentaris; dels parlaments, respecte als pactes extraparlamentaris entre cúpules de partits aliats i respecte dels governs; i dels mateixos governs, respecte a les multinacionals o respecte als governs de les grans potències, o, en d'altres casos, àdhuc, dels governs respecte a les forces fàctiques que imposen la seva política econòmica o la seva política militar, al marge de la ideologia i del programa vencedor i instaurat en el govern.

En aquesta situació, la participació política decreix, la participació electoral esdevé també minsa i, en tot cas, producte d'un tractament comercial semblant a

qualsevol producte de consum, i l'escepticisme en la política i en les mateixes ideologies o, si es vol, en la mateixa possibilitat de tenir idees sobre l'organització social, s'instaura com a forma hegemònica de comportament. La pèrdua de fe en la política és, doncs, simultània al seu desvetllament als ulls de la massa de ciutadans com a espectacle. Els polítics reben adhesions o simpaties en funció de les seves *performances*, les seves actuacions, abans que pels seus programes i les seves propostes.

El protagonisme dels mitjans de comunicació electrònics en la creació de la nova esfera de la representació política és tal, que molts cops arriben a sostreure'ls als mateixos protagonistes, i són els mateixos mitjans el terreny de joc i l'agent dels combats polítics. De fet, bona part de la vida política de les nostres societats es pot descriure en clau de política comunicativa. Els grans escàndols i conflictes polítics tendeixen, de forma alarmant, a convertir-se en problemes de comunicació, des del Watergate fins a l'afer Greenpeace. La vida política espanyola està també habitualment polaritzada entorn a afers polítics que són afers comunicatius: els elements més polèmics del cas Flick, Banca Catalana, el cas Brouard, entre molts altres, versen sobre política de declaracions i de comunicacions; això, per no parlar ja de la importància extraordinària de la política televisiva en l'escena dels darrers anys. I per no seguir amb exemples, n'hi ha prou amb constatar la preeminència pública i la importància adquirida pel director general de RTVE en l'escena política espanyola.

A partir d'aquest exemple, voldria assenyalar, com a acotació, que el pas d'una estructura dels mitjans de comunicació fortament controlada per l'Estat en l'actual model de societat ha comportat, segurament, que els trets més arcaics de la societat franquista —una societat corporativista en molts aspectes— estiguin encaixant, de forma temible, amb els trets de les societats contemporànies —neocorporativistes— en les quals,

efectivament, les polítiques de comunicació tendeixen a ocupar el mateix espai sencer de la política, sobretot perquè tota política deixa d'existir en la mesura que no es tradueix en representació d'una política, en comunicació pública, imatge i màrqueting, finalment.

Pel que fa a RTVE, que és la màquina comunicativa més potent de la societat espanyola, no és, doncs, estrany que tots els governs s'hagin comportat d'ídèntica forma, ni tampoc que el model de televisió subordinada a l'executiu es reproduïxi després en totes i cadascuna de les autonomies. Com no ho és que l'ombra del corporativisme, aquest cop per la banda de gremis de mitjans, plani també en l'horitzó de la liberalització de l'éter televisiu.

No s'entengui, però, aquest nou protagonisme dels mitjans de comunicació en el sentit de la vella teoria del quart poder. Els mitjans són l'escena i, com a tal escena, actua gremialment, exactament com la classe política, que juga un determinat paper d'actor destacat de l'espectacle públic —que és el de representant del ciutadà— i que, com a tal actor, desenvolupa immediatament unes síndromes d'actuació corporativa, que se sobreposen, per suposat, al mandat de representació democràtica, en la mateixa mesura que la funció d'escenificació per part dels mitjans se sobreposa a la funció de mantenir informat el ciutadà.

La premsa, com a conjunt, no és tant un poder real, a l'estil del que conceben els teòrics del quart poder, com l'escenari de representació del poder, i un poder fragmentari i contradictori ella mateixa com a escenari que sobreimposa als actants unes coordenades i regles de joc i que, a la vegada, els magnetitza —car els pot enfonsar o els pot enlairar—.

Les corporacions comunicatives com a tals, sí que són, en canvi, uns poders reals, estamentals, dins la concepció de la nova societat refeudalitzada: interpenetrats amb l'Administració, defensors d'interessos particulars identificables en abstracte amb

l'ombra de certs interessos socials de la vella opinió pública i capaços d'influir sobre el curs de la vida política i dels esdeveniments, de forma precisament no pública. Tenen, com a avantatges sobre d'altres corporacions, el fet que són corporacions per a la comunicació. Com a poders reals, clarament distingibles del poder genèric de la premsa sobre l'opinió pública, cal esmentar el poder de les patronals de premsa, d'una banda, i el poder gremial —més o menys dispers, però amb influència en l'opinió pública dels mateixos professionals—.

És a dir, el concepte entenedor, encara que erroni, de la premsa o dels mitjans com a quart poder, s'hauria d'identificar amb el poder efectiu que té un determinat mitjà sobre l'opinió pública, com a efecte del suport que donen els seus lectors a l'opinió concreta d'aquest mitjà. Extremant les coses, tots sabem que en alguna mesura són els lectors qui configuren la línia dels mitjans informatius, en la mesura en què abonen diàriament l'orientació del diari que llegeixen amb l'aportació dels diners de compra de l'exemplar i amb la submissió voluntària a l'impacte de la publicitat que conté el diari i que és la garantia de seu finançament.

Sobre això caldria dir, però, que el periodisme, com la democràcia, és més perfecte quan millor pot expressar la riquesa i la diferència de punts de vista de la societat. El referèndum quotidià, com les eleccions periòdiques, tenen poc valor quan les opcions que s'ofereixen són idèntiques, o tan esquematitzades que no hi ha possibilitat de convertir l'acte de lectura o l'acte de votació en una expressió fidel i autèntica. Això és el que succeeix, en bona mesura, tant amb el periodisme com amb els partits polítics d'aquest país, i és una tendència força general en totes les democràcies. Aquest és un dels elements que precisament no permet parlar de l'existència d'una opinió pública en el sentit clàssic liberal, i que permet, en canvi, parlar d'una opinió manipulada que funciona de forma plebiscitària.

L'anomenat quart poder no existeix més que de forma nebulosa o, si es vol, de forma molt i molt efectiva en determinades situacions, com ha estat el cas de la transició política espanyola, en què moltes tendències ideològiques i polítiques van trobar camí d'expressió i pogueren expressar-se, efectivament, a través de la premsa.

Reprement el discurs, voldria assenyalar alguns elements més sobre com crec que es comporta l'opinió del públic i la dels gremis més implicats en la política. Em sembla que aquesta enorme escena teatral, aquest espectacle que ha esdevingut el joc de l'opinió pública, és cada cop més transparent als ulls del públic. L'efecte de la pèrdua del sentit de què parla Jean Baudrillard, em sembla evident. I és ben clar que comença a deixar de tenir sentit, en un cert grau, parlar de manipulació de l'opinió pública com a explicació de l'actuació d'uns maquiavèlics agents manipuladors. (Tindria encara menys sentit, dit des dels rengles dels qui treballàvem a les entranyes de la bèstia).

De fet, la pèrdua de fe, la pèrdua del sentit, on és més rellevant és entre la gran massa dels ciutadans. Els únics que es comporten, que actuen, com si creguessin en la política, en l'opinió pública i en les ideologies polítiques, i que ben segur hi creuen, són els mateixos actors, que són fonamentalment els polítics i els periodistes. El nou ciutadà ideal de la comunitat global profetitzada per McLuhan i del declini postmodern de les ideologies, és el ciutadà comunicador —productor i consumidor, amb competència comunicativa per participar i entendre la representació com a única forma de vida pública. És el nou burgès, al qual es limiten els autèntics drets del ciutadà de la societat electrònica, i és producte de la prolongació de la lògica del ciutadà consumidor, com a ciutadà amb drets dins la societat de consum, a la societat on el consum esdevé, de forma cada cop més accelerada, un consum de comunicacions. Els antics ciutadans de la democràcia liberal, que no

són competents per entrar dins el mercat de consum comunicatiu, són expulsats de la realitat social.

Es tracta d'una farsa en la qual ningú no vol desvetllar la falsedat bàsica dels esdeveniments, encara que tots saben que els altres ho saben. Polítics i periodistes *creuen*, doncs, en la farsa per raons de dos tipus: unes objectives, que són les raons gremials —en defensar aquesta mena de democràcia i de partitocràcia defensen llurs propis interessos—; d'altres subjectives —són dins de l'escena i els és molt difícil no creure en l'obra que representen—. El perill és que arribin a ser realment els únics que hi creuen. No cal dir que en el fons d'aquesta pèrdua de sentit, hi ha una crisi del social, una sensació terminal en el terreny polític i una paralització, un embotament, de les grans utopies i teories d'emancipació humana.

Aquesta és, a grans trets, i de forma ben segur que parcial, fragmentària i incompleta, la meua visió de les estretes implicacions existents, avui en dia, a les societats industrialitzades, entre periodisme i poder. Com tota caracterització d'ordre teòric, tendeix a convertir el que són fenòmens dinàmics en part d'una diorama, d'un paisatge abstracte. Voldria, ara, apuntar algunes reflexions des de l'altra banda, des de l'esforç dels professionals per prendre distància respecte al poder; és a dir, voldria dir algunes coses sobre el concepte d'independència periodística, segurament el més utòpic de tots els conceptes generats per la tradició del periodisme democràtic occidental, i un dels més decididament afectats per la pèrdua del sentit en la societat espanyola i, particularment, entre els professionals.

El concepte d'independència periodística funciona, normalment, associat a un desig de nuesa ideològica. El periodista ideal, independent, seria una mena d'arcàngel, desprovist d'ideologia, capaç de situar-se en un punt equidistant de qualsevol ideologia, i de triar i valorar qualsevol esdeveniment com si fos un ésser extraterraquí.

Aquest em sembla un concepte d'un

filisteisme notable, producte d'una ideologia reaccionària i, el que es pitjor, falsejador i emmascarador. L'enunciació de tals principis em sembla la base per a l'eliminació de tota possibilitat d'independència periodística efectiva.

En primer lloc, perquè no hi ha periodisme sense ideologia. O, més encara, perquè exercir de periodista és una forma d'interrogació sobre la realitat de la nostra societat, i res no pot preguntar qui res no pensa, qui converteix una rendible suspensió de tot judici en el seu mètode d'interrogació.

En segon lloc, perquè l'equidistància ideològica és un concepte fals. El repartiment de les quotes de raó, les tècniques de compensació i equilibri entre els diferents agents polítics i ideològics, amaguen el fons de reforçament de l'"statu quo", el conservadorisme de fons, que hi al darrera. Ben segur que és difícil obligar-nos a apostar, ni que sigui críticament, per formes de presentació de la realitat social que siguin a la vegada honestes, acceptables per un ampli públic de lectors i, ensems ideològicament arriscades —en el sentit que sigui, que quedi clar—. Però aquí crec que és on ha d'entrar la capacitat professional, la imaginació i la creativitat, que permetin copsar contradiccions, tendències, noves necessitats, noves pulsions socials, fora de l'aparell establert i canònic de les ideologies patentades i monopolitzades pel sistema polític.

Evidentment, una base ètica fonamental per a un periodisme independent és el manteniment d'una actitud autocrítica, no tan sols sobre la feina periodística concreta i diària, sinó, fins i tot, una clara consciència del paper polític del periodisme, del poder enorme que creix a les nostres mans, i una consciència, a més, profundament autocrítica i activa, capaç de fer-nos esmenar públicament els errors i de crear consciència pública sobre la necessitat i, a la vegada, les dificultats d'un periodisme efectivament independent.

Caldria exigir-nos, a nosaltres, periodistes, però també als mitjans on treballem, la coherència i l'honestedat envers el lector,

d'explicar la ideologia o ideologies que ens permeten realitzar diàriament una aproximació noticiosa a la realitat. Jo crec que, normalment, i cada cop més, això es fa. La funció de les seccions d'opinió dels diaris és aquesta, entre d'altres. La funció del periodisme interpretatiu, tant necessari en la mateixa informació, és, també, de forma més modulada, aquesta.

El que no cal, en canvi, és el que de nou exigeixen molts filisteus: que els periodistes i els mitjans s'identifiquin amb les ideologies canòniques o, fins i tot, amb els partits polítics que, teòricament —i tant teòricament en molts casos— detenten el monopoli de les ideologies.

Cal, doncs, exigir-nos ideologia i capacitat per articular-la i explicar-la com un aspecte més de la nostra feina. Aquesta és, a més a més, una de les garanties d'una independència efectiva.

No hi ha, òbviament, independència abstracta. Els periodistes som dependents, i molt, de moltes coses. Dels valors socials que són a la base de la mateixa notícia, abans que res. Però també de la publicitat, de l'estructura jerarquitzada dels mitjans, del mercat, i dels poders que actuen efectivament sobre la societat.

Hi ha, o pot haver-hi, independència concreta i, sobretot, tensió quotidiana i lluita per la independència. Personalment, tendixo a concebre-la més com una ètica de la responsabilitat i de la dignitat personal i professional, que com un principi polític. Òbviament, serà més fàcil esperar comportaments guiats pel sentit d'independència en una premsa sense vinculacions institucionals i partidàries. Però em semblaria agosarat pensar que només es pot fer periodisme independent en les empreses que han aconseguit consolidar-se, elles mateixes, com a institucions, sense hipoteques i deutes materials o morals amb altres institucions de poder. El deure dels professionals, en qualsevol cas, crec que és mantenir la tensió informativa dignament, amb el que suposa de combat per la independència, a tot arreu.

Una de les característiques de la premsa espanyola de la democràcia, és el retrocés en la tensió d'independència respecte als diferents poders. Bona part de la premsa ha perdut la tensió constructiva que va caracteritzar una etapa de la transició i que és pròpia de les democràcies, per passar a convertir-se en portaveus d'interessos parcials. En aquest sentit, es pot dir que hi ha una sectarització de la premsa.

Això s'expressa en fenòmens d'ordre diferent, però ben destacats. En primer lloc, en l'escassa adequació, encara, de molts diaris i de molts periodistes als models canònics, i ben saludables per cert, del periodisme informatiu, en què la redacció i la valoració de les informacions és objecte d'un tractament professional i precís. Això vol dir correcte tractament de les fonts informatives, treball de contrastació de les informacions amb més d'una font, atribució correcta de fonts i de declaracions, titulació objectiva —car, en aquest cas, sí que es pot parlar d'objectivitat, en la mesura que hi ha un text que funciona de referent i un text (el títol), que funciona de signe—, diferenciació entre informació i opinió, no tal sols en un nivell formal, sinó, fonamentalment, en el tractament general dels textos.

La morfologia, la forma, per tant, de certa premsa de vendes prou notables —encara que miserables si es considera el nostre entorn europeu— correspon més a una premsa de partit, que no pas a la premsa informativa que mereix un país desenvolupat. Aquí, i quan dic aquí em refereixo a Barcelona i a Madrid, hi ha diaris que encapçalen campanyes polítiques, i ja no des de les seves planes editorials, o des de la decisió de primar un cert tipus d'informació —circumstàncies, totes, ben legítimes dins el joc de la premsa democràtica—, sinó des de les seves primeres planes, amb grans titulars que criden a mobilitzacions de sectors socials, gremis o corporacions —professionals o territorials. I que consti que no tinc res contra la premsa de partit, a l'inrevés: els casos que he esmentat, ells sols, la farien bona, per

honest, per explícit, per voluntariosa, i per no haver estat finançada per ningú més i, de forma transparent, fora del mateix Partit, cosa que no succeeix amb tota la Premsa espanyola actual.

La sectarització de la premsa —d'una part de la premsa, naturalment— respon, també, a un altre fenomen: l'encaix que han anat trobant molts mitjans a la nova situació política després de travessar, amb estructures molt arcaiques i desfasades, la crisi econòmica i tecnològica. Molts d'aquests mitjans es trobaven instal·lats d'aquells mitjans en el paternalisme franquista, sense competència real, amb tanta subvenció estatal com submissió empresarial, i han trobat una instal·lació, potser no tan còmoda, però, en tot cas, confortable en les noves estructures de poder que ha anat creant la democràcia.

L'única cosa que ens fa lliures als periodistes, crec que fa temps que ho sabem, és que els mitjans on treballem facin beneficis o, com a mínim, no tanquin l'any amb números vermells. Ens cal, doncs, pensar quina llibertat han de tenir els mitjans que han de recórrer al finançament directe, encara que mai de forma transparent, de partits polítics o de grups financers, o de corporacions —patronals, més sovint— vinculats a grups polítics o, com a mínim, entestats a impedir l'accés al poder d'altres grups polítics. Ens cal, també, pensar quina llibertat han de tenir mitjans alimentats de fons de rèptils o finançats amb fons públics de forma vergonyant.

La sectarització general pot respondre, a grans trets, a dues raons. D'una banda, a un problema de desfasament entre el nou règim de llibertats polítiques i de democràcia parlamentària, i el grau d'organització i de maduresa ideològica dels sectors que se sentien relativament representats en el règim anterior. De l'altra, al neocorporativisme social, inherent a les formes d'organització de la conflictivitat social en les societats desenvolupades, neocorporativisme al qual respondrien tant els gremialismes geogràfics generats entorn de

l'Estat de les autonomies, com el gremialisme de la partitocràcia, com a corporació de professionals que segresten el vot i personifiquen la democràcia, que esdevenen no ja instrument d'expressió de les voluntats dels ciutadans, sinó fi última de la mateixa democràcia.

Voldria acabar proposant uns darrers punts de reflexió entorn de les relacions entre la premsa i el poder.

En primer lloc, crec que seria bo evitar una de les inèrcies que encara ens empeny, com a resultat dels problemes i dificultats de la transició política, i que és un excessiu sentit de responsabilització dels mitjans de comunicació, en relació amb el bon funcionament del sistema polític. Em sembla que ja és temps de començar a pensar que ni la democràcia, ni les llibertats ni les autonomies, estaran més ben servides amb actituds crítiques, distanciades i obertes, que permetin posar en qüestió tot el que calgui, fins i tot coses que fins ara ens semblen inqüestionables.

En segon lloc, crec que ens cal treballar per aconseguir un periodisme més explícit de les seves limitacions, dels "partis pris" i dels valors marc en què se situa. Fer, a la vegada, un periodisme més arriscat i valent, saber sintonitzar amb les noves necessitats de la gent, amb les preocupacions de cada dia, amb els problemes reals de la societat, és a dir, contribuir a la relativització dels valors canònics i a la creació d'una societat oberta, enlloc de contribuir a tancar l'espectre de possibilitats entorn dels valors convencionals —del color que sigui— que han funcionat sempre com a tals.

En aquest sentit, crec que ens cal un periodisme més crític en el terreny polític, però crític en el sentit de distanciat i reflexiu. Això segurament implica, també, un periodisme menys polititzat, menys sensible i influenciable per la societat política i, en canvi, més sensible a la societat en general—diria societat civil si no ens haguessin desgastat notablement el concepte els darrers temps. Crec que una major atenció del periodisme escrit a les anomenades *soft news*, enlloc de l'atenció

preferent a les notícies dures que són, a més, el terreny idoni per a la instantaneïtat televisiva, pot jugar un cert paper en el canvi social, en convertir en tema d'atenció preferent temes desviats respecte a la norma i a les pautes de la noticiabilitat establerta.

En tercer lloc, voldria tornar a citar Habermas, que assenyala com l'avenç en la democratització dins l'opinió pública manipulada, es pot produir per la penetració de la mirada del públic a la publicitat interna de les organitzacions industrials, socials i polítiques. La informació transparent, l'accés a les informacions, la publicació de balanços, resolucions i estratègies de les organitzacions públiques i privades que organitzen avui en dia l'opinió (partits, esglésies, sindicats, gremis, corporacions industrials, grups de pressió i "lobbies") ha de ser, doncs, l'objectiu a perseguir per part del públic i dels periodistes, com a professionals de la informació.

L'accés de la premsa a les informacions de les institucions de dret privat és molt limitat, en comparació amb l'accés i amb la capacitat de crítica respecte a les institucions públiques. Això seria explicable i tindria una justificació si, a més a més, no hi hagués una interpenetració, cada vegada més gran, entre corporacions i institucions privades, d'una banda, i poders públics de l'altra, àdhuc a l'hora de les subvencions i els finançaments; si no hi hagués, de fet, una interpenetració cada cop més accentuada entre l'espai públic i l'espai privat, decisions públiques i decisions privades i si no hi hagués, en definitiva, una apropiació de la vella sobirania efectiva per part de multitud d'institucions que, actuant de forma estamental, consensuen les grans decisions que abans eren en mans dels parlaments i de les voluntats dels pobles, expressades en les eleccions.

Aquella llarga marxa a través de les institucions que proposava Rudi Dutchke, fa més de quinze anys, s'hauria d'entendre ara també en el sentit de fer penetrar la

mirada de l'opinió pública en moltes institucions privades.

En quart lloc, crec que cal lluitar per un pluralisme informatiu més gran. Ara fa un any va tancar "Liberación". Al marge dels errors, que tots en fem, crec que és de lamentar, una vegada més, que tanquin un diari, i un diari que omplia un buit en una zona periodísticament vacant. Crec que els periodistes, com a col·lectiu, hauríem de ser especialment sensibles, molt més sensibles del que ho som ara —sensibilitat només lamentatòria— al problema que s'oposa la desaparició de diaris: és un problema laboral per a molts companys, però és també un problema polític que ens afecta directament, i que significa la disminució del pluralisme i, per tant, la disminució del camp de joc de llibertat dels lectors i dels periodistes.

Cal afavorir, en aquest sentit, la creació de noves empreses periodístiques, amb la forma de capital que calgui, o sia, la millor o la menys dolenta per oferir marges de moviment als equips de professionals.

En darrer lloc, el que ara diré no són més que paraules, però que em sembla que cal dir i subratllar, crec que cal recuperar la combativitat dels periodistes, en favor de la llibertat d'expressió, contra les pressions i contra el reverencialisme envers el poder, del color que sigui; crec que cal prestigiar el risc i la valentia professionals, la independència i la capacitat de crítica, la intel·ligència i el sarcasme envers els personatges públics, començant per nosaltres mateixos, en la mesura que pública és la nostra actuació; el pluralisme i la curiositat universal, que molts cops esdevé tafaneria molesta i empipadora; i també, naturalment, l'humor i el *fair play*. Ben segur que, al voltant d'aquests valors, que a mi em semblen els valors ètics i el patrimoni moral i cultural fonamental d'aquesta feina tan individualista, cal treballar, com es fa en aquesta Casa, per la solidaritat i per la unitat dels professionals, per la consolidació de tot allò que ens dóna força per defensar aquestes coses tan

elementals, potser un punt perilloses, però també tan importants, no tan sols per a nosaltres, sinó, sobretot, per a una societat oberta i democràtica.

Miguel Angel Aguilar

Me parece que estamos dando un espectáculo porque a las 10 horas de la mañana de un sábado, reunirse a reflexionar sobre todas estas cuestiones es algo completamente insolito en toda Europa, en todo el mundo conocido, del uno al otro confín, y felicito a la Asociación de la Prensa de Barcelona por su capacidad para proponer estas reflexiones y su poder de convocatoria para vencer lo que son los hábitos de comportamiento de la ciudadanía en jornadas festivas y les agradezco también que me hayan dado la oportunidad de sumarme a esta tempranísima reflexión.

Empezaría rápidamente por invocar el testimonio reciente de un ex-Ministro de Hacienda, Jaime García de Añoveros, que escribía en el periódico "El País" un artículo bajo el título "¿quién nos defiende de los periodistas?", título que me aclaró que no era suyo, supongo que sería de Luis Basset.

Decía Añoveros, entre otras muchas observaciones afinadas y exactas, que los periodistas, se caracterizan por hablar muy mal unos de otros en privado y hablar muy bien y defenderse de manera muy gremial en público siempre.

Yo quería invertir este balance y puesto que es público y notorio que siempre he hablado bien en privado de Lluís Bassets y de Josep Meliá, espero la oportunidad, no digo de hablar mal de ellos en público, pero sí de llevarles la contraria.

Voy a hacer otra invocación de autoridad para situar un poco desde dónde hablo. Como dice Julio Cerón "detrás de todo no hay nada", y "a cada discóbolo le llega su boomerang", que ha escrito también

certestamente Julio Cerón. Entonces, desde estos dos principios, voy a hacer algunas reflexiones a propósito de lo que ha dicho Luis Bassets.

A mi me parece, que en lo que él ha llamado la *noticiabilidad*, el carácter noticable de los sucesos, él ha hecho una serie de apreciaciones que creo que se podrían resumir acudiendo a las leyes de la física. Enunciando una *ley de la gravitación informativa* según la cual "el carácter noticable de un hecho es directamente proporcional al producto de los intereses que están en juego, inversamente proporcional al cuadrado de la distancia", pero aquí al hablar de la distancia hay que llegar a una nueva definición de la distancia, porque la distancia no siempre está de acuerdo con lo que es nuestra representación geométrica de la misma. Por ejemplo, no puede pensarse respecto a España que los Estados Unidos son un país distante, las fronteras de España deberían enunciarse en los libros de geografía ya incluso para los niños pequeños: España limita con Francia, limita con Portugal, tiene límites en Ceuta y Melilla con Marruecos, pero España limita con los Estados Unidos y además limitamos con los Estados Unidos por el norte, por el sur, por el este, por el oeste, incluso por encima. Incluso también por debajo de nuestras aguas de soberanía. Dicho sea con el respeto permanente que me merece el imperio. Como ha dicho certeramente el alcalde de Madrid "oponerse al imperio es querer parar un tren en marcha" y esto es algo que sale fuera del objeto de estas reflexiones.

No hace mucho tiempo (esto no viene completamente a cuento de nada, pero lo voy a decir) tuve una discusión amabilísima con el embajador norteamericano en Madrid y yo intentaba explicarle que la polémica real en España no es entre pro-norteamericanos y anti-norteamericanos sino, más bien, mucho más modestamente, entre pro-norteamericanos del norte y pro-norteamericanos del sur. Se mostró muy interesado porque le aclarara los términos de esa polémica a lo que accedí gustoso,

para decirle que los pro-norteamericanos del norte somos aquellos que queremos tal capacidad de disentir por ejemplo de la política de Reagan como la que tienen los washingtonianos o los neoyorquinos, como la que tiene el "Washington Post", o el "New York Times", mientras que los pro-norteamericanos del sur se conforman con el grado de discrepancia o disidencia que se tolera, por ejemplo, en Guatemala o en San José de Costa Rica.

Algo, parecido, lo dije un día en el Ateneo y resultó que había un costarricense que se enfadó mucho.

A mi me han interesado muchas de las reflexiones que ha hecho Lluís Bassets. Creo que de todas maneras ha estado demasiado pegado a esquemas tomados de la mecánica clásica y que hay que ampliar la proyección o la explicación de la realidad desde los supuestos del electromagnetismo. Es decir, estamos todavía demasiado pendientes de lo que es una teoría de las fuerzas que requieren usos directos y estamos analizando, de manera demasiado escasa, lo que es la influencia que se transmite a través de esos grandes descubrimientos, de Maxwell, del electromagnetismo.

Quiero decir con esto que es muy frecuente escuchar de nuestros colegas que no están sometidos a ninguna consigna en el lugar donde trabajan. Sucede que no se enuncian explícitamente consignas, no se dan explícitamente instrucciones, pero se crea un campo magnético, dentro del cual, naturalmente, las gentes se orientan y se orientan de manera imperativa en unas determinadas direcciones.

Yo creo que prensa y poder, este enunciado de la ponencia, nos ha llevado de la mano de las reflexiones de Lluís Bassets hacia algunas consideraciones en torno a las libertades y venimos de una prensa, la prensa del régimen pasado, o de unos periodistas, o de unas cuantas decenas de periodistas, que conscientes con lo que es el núcleo de su oficio, mantenían una militancia en pro de la libertad, estaban

naturalmente volcados contra el régimen que reprimía esas libertades.

Pero en un sistema democrático, la única militancia concebible por parte de los periodistas no es contra el régimen, es contra la corrupción del régimen democrático. Esa corrupción puede producirse por falsificación, esa corrupción puede producirse por violencia y en ese apartado entra el terrorismo; y en la alerta permanente contra la corrupción, en esas dos versiones, es en la que debe estar anclada la militancia de los periodistas desde mi punto de vista.

Después me ha parecido observar en la intervención de Lluís Bassets una excesiva fe, una fe casi de carbonero, una fe ciega, que ha sido recientemente impugnada, yo creo que con acierto, en un libro de Gamir, el que fue ministro. Fe ciega en el mercado, una fe ciega en el mercado, que, me parece, no se merece tanto. Un análisis de los hechos nos llevaría a encontrar una serie de elementos perturbadores del juego del mercado que, por ejemplo, en un debate reciente sobre estas mismas materias pues se puso de manifiesto. No somos capaces, acudiendo al mercado, de explicarnos por qué en España no existe una prensa de izquierdas cuando más de la mitad de la población ha votado a la izquierda bajo sus distintas expresiones. No podemos explicarnos la desaparición de algunas publicaciones exclusivamente apelando a las leyes del mercado como pudo ser, por ejemplo, el caso de una publicación, yo creo que interesante desde el punto de vista analítico, desde el punto de vista de su compromiso con las libertades, de la revista "La Calle", que fue sometida sencillamente a un cerco publicitario que no era el resultado de la limitación de sus ventas, porque con menos ventas y con menos influencias otras revistas han seguido teniendo la complacencia de los anunciantes.

De manera que, la aplicación del criterio del mercado por parte de Lluís Bassets ha sido excesiva. Hay otros elementos que introducen correctivos.

Al hablar del poder y de la prensa, hay que acabar también hablando del *poder en la prensa*. Yo creo que los sistemas internos de la prensa y de los medios informativos, los métodos que dentro de esos núcleos de poder se utilizan, acaban teniendo consecuencias visibles en el producto final que es el periódico que leemos.

Me produce enorme preocupación, me produce enorme desasosiego observar como en el seno de las empresas periodísticas el único valor en alza que se reconoce, crecientemente es la docilidad. Es decir, el único valor que orienta el progreso de los profesionales es la docilidad. Creo que esto es algo visible y que esto es algo preocupante.

Los medios informativos están instalados, en contra de lo que Lluís Bassets propugna, en una cierta arrogancia que les lleva, por ejemplo, a huir, casi diría de manera total, de cualquier clase de rectificación. Los medios informativos, la prensa española nunca rectifica y cuando le desmienten una noticia siempre la presenta, presenta el desmentido, en forma de ratificación. Más a nuestro favor dice un titular, aunque luego el texto sea exactamente el que le desmiente, pero siempre lo presenta en forma de ratificación.

Estamos bastante lejos del juego limpio que se ve incluso en prensa muy conservadora. En el "Wall Street Journal" tuve oportunidad de ver el año pasado un artículo, en primera página, en que el periódico después de haber llevado a cabo una comprobación, anunciaba que había despedido a dos redactores muy conocidos cuando pudo probar que habían escrito contra determinada corporación a sueldo de otra corporación económica muy importante. Esto sería imposible leerlo en la prensa española.

Lluís Bassets ha hecho una serie de reflexiones sobre la independencia de los profesionales y ha dicho que es muy difícil que los medios puedan ser independientes si no son rentables. Lo que pasa es que a veces los medios rentables que tienen la capacidad de ser independientes utilizan

esa rentabilidad para amedrentar a sus profesionales. Señores: ¡Al que no le guste este periódico, que salga a las tinieblas exteriores donde reina el frío, el hambre y la desesperación! Es decir, bien instalados en el poder, en el progreso, en la rentabilidad, lo utilizan como un elemento adicional de domesticación, de eliminación de cualquier género de disidencia o de independencia de los propios profesionales en el trabajo.

Habría que exigir a las empresas periodísticas la aplicación de este criterio de rentabilidad, pero para que los propios trabajadores que en ellas están puedan ser independientes. El periodista que no obtiene rentabilidad del ejercicio de su oficio, y esto es casi universal se ve abocado a la corruptela de los ingresos complementarios.

Yo soy relativamente partidario de explicitar las ideologías a partir de las que cada uno de los periodistas escribe. Pero creo que sería infinitamente más ilustrativo explicitar los ingresos complementarios de cada periodista para entender muchas de las secciones de crítica, por ejemplo, de los periódicos. El por qué se ocupan de determinados fenómenos o convierten en información determinados fenómenos y dejan de serlo otros? Pues bastaría un análisis bastante sucinto de dónde obtienen sus ingresos complementarios los periodistas que están en las secciones de crítica desde la cinematografía a la economía, o los deportes.

Este tema de la ideología me parece de segundo orden. En todo caso nunca sería partidario de alguna de las barbaries que han sido propuestas sin que se haya tomado apenas nota de ellas ni se haya suscitado una verdadera repulsa de los profesionales.

Por ejemplo voy a referirme a una en particular, que está escrita en un libro sobre la libertad de prensa. Está firmado por Pedro José Ramírez, que mantiene, que se declara partidario de la cláusula de conciencia, que es digamos el punto límite de la independencia de un periodista, pero siempre que haya reciprocidad y la

reciprocidad es lo que él llama la cláusula de conciencia de las empresas.

Que las empresas puedan despedir sin indemnización ninguna a los periodistas que hayan cambiado de ideología. Es decir, cuando la empresa estima que contrató a un periodista hace unos años o hace unos meses y que ahora lo que escribe por la razón que fuere, ha cambiado de ideología, que ha cambiado de criterios, está absolutamente autorizada a proceder a su despido, sin indemnización ninguna.

Me parece que desde la indigencia en que están, en gran parte, los periodistas, sólo puede cosecharse docilidad. Américo Castro menciona en uno de sus libros, cuando recorría Andalucía en vísperas de unas elecciones a un campesino al que querían comprar el voto: "en mi hambre mando yo". Esto es una cosa muy arriesgada, es difícil que se generalice y en términos así sociológicos, no hay miseria digna desde la precariedad, hacia la docilidad.

A mi me parece que la independencia de los profesionales está en retroceso en este oficio. Me parece que ha aumentado la distancia entre lo que se sabe y lo que se publica. Me resisto a pensar que el origen de esas limitaciones esté básicamente en el poder político. Yo creo que el origen o gran parte de las terminales de esas limitaciones está en las empresas periodísticas que vivieron comfortable y rentablemente durante el franquismo, que hicieron un ejercicio de travestismo rápido durante la transición y que ahora incluso están queriendo recuperar los terrenos que ni siquiera llegaron a tener ni a poseer en el régimen anterior.

A mi me parece que frente a la pretensión un poco simplista de que un periodista mida su independencia por su grado de hostilidad al poder político, habría que ir a una definición más rigurosa y me atrevería a decir que el periodista mide su independencia por su capacidad a resistir las orientaciones, a veces, no orientaciones explícitas, si no de carácter electromagnético, pero recibidas del medio en el que trabaja.

Hay que medir la independencia de los periodistas por su capacidad de ser independientes respecto al medio en el que están. Esto me parece el último criterio de independencia y solo termino porque hay mucha más gente a la que habrá que llevarle la contraria.

Luciano Rincón

Bien, yo estoy sustancialmente de acuerdo con la ponencia. También estoy de acuerdo con bastantes de las cosas, con algunas de las cosas, que ha dicho Miguel Angel Aguilar. Sólo que si nos enzarzáramos en eso le comeríamos el terreno a una ponencia, prevista para esta tarde sobre empresa periodística.

Estoy de acuerdo en general sobre lo que ha dicho. Sobre las empresas en algunas cosas habría mucho que discutir sobre la prensa de izquierda y el mercado. Yo creo que el hecho de que exista un número potencial de lectores para mantener una prensa de izquierdas no significa que no funcionen las leyes del mercado. Quiere decir que esa prensa de izquierdas o esas publicaciones de izquierdas, yo he trabajado y he colaborado en bastantes, no saben en este momento hacer un planteamiento atractivo para el lector, ni siquiera para el lector de izquierdas. Es decir, que dan más ideología que información. En muchas ocasiones creo que ese es uno de los errores del periódico "Liberación".

Creo que hay una intoxicación de ideología. La prensa de izquierdas lo que tendría que hacer primeramente es reaprender la profesión y lo digo desde la izquierda precisamente. No estoy acusando a nadie, sino acusándome a mi mismo.

Lo que dice Lluís Bassets sobre la información, la noticia blanda, me parece muy interesante ya que propone nada menos que una revolución informativa porque hasta ahora la información vende cuando se basa fundamentalmente en el conflicto y eso son sus páginas deportivas.

Creo que el fútbol es más vendido

porque es mucho más conflictivo que el atletismo. No porque sea mejor o peor sino porque crea bandos, crea diferencias, crea hostilidades y crea agresividad. Creo que en este momento el conflicto es la base de la venta y de la información periodística. Yo sólo pediría, querría, perdón, añadir dos observaciones a lo que ha dicho Lluís Bassets.

En primer lugar, a mí me parece que hay una noticia, un elemento positivo que importa recalcar. El grado posible de autonomía de los medios, por lo menos de algunos medios, creo que me parece un punto de reflexión importante.

Es decir hoy día los medios fundamentalmente, no tanto la prensa escrita o quizá todavía la prensa escrita, pero sí los métodos audiovisuales, radio y televisión, llegan muchos más allá que los intereses del poder. Es decir un reportaje filmado, aunque el comentario vaya en una dirección política, la observación de los hechos permite a muchos espectadores apreciar unas diferencias en ocasiones radicalmente distintas de lo que le están intentando adoctrinar. La radio, por supuesto, puede prescindir, puede pasar muchísimo con mucha más capacidad de las directrices políticas o de las necesidades de los poderes públicos, de los poderes políticos que un periódico.

Esto es muy discutible. Se está intentando que haya una autonomía de ciertos medios, de llegar a una cierta autonomía. Creo que la imagen puede desmentir a la palabra, incluso contraviniendo en las intenciones al informador.

Sobre eso se ha escrito cosas bastante lúcidas. Me parece muy interesante siendo de donde soy y viniendo de donde vengo, de Euskadi. No sólo existe el poder político que se impone, el poder político diríamos institucional, sino que hay también poderes políticos que se imponen a la información y que imponen sus modos, su violencia y su agresividad a los medios, como es todo el entorno político, que se mueve en torno a la violencia armada.

Yo estoy en condiciones de asegurar que muchos medios limitan, salvo en casos abrumadores en que es imposible negar los hechos, limitan los análisis a, no las actuaciones de la violencia armada pero sí de su entorno político, por miedo a represalias, por miedo a determinados calificativos, por ejemplo, el españolismo, por miedo a determinadas agresiones verbales y no sólo verbales. Cuando se habla del poder político no sólo hay que hablar del poder institucional, sino de lo que gravita, los poderes políticos no institucionalizados en la prensa.

Añadiendo estos dos elementos de discusión, estoy de acuerdo en líneas generales con Lluís Bassets y prefiero que continuemos hablando para discutir más tarde.

Josep Melià

La desventaja de hablar el último, ya es sabida. Es difícil discrepar, punto por punto, de las observaciones o las reflexiones de Lluís Bassets. Sin embargo, yo tengo una especie de discrepancia global con el enfoque metodológico y por una serie de razones que no sé si seré capaz de resumir.

Me da la impresión, dicho sea con todos los respetos, de que parece una ponencia escrita desde la nostalgia del individualismo. Es decir, como elemento último de reflexión de una cadena intelectual, que podría ser la sociología, la reflexión, la revolución burguesa. En donde el periodismo se convertiría en el único medio de comunicación, entre el ciudadano, inerte, y digamos aquella expresión, que dan las libertades democráticas, como manifestación de la voluntad general.

Yo creo que, en contra de esto, la sociedad moderna ha ido a una institucionalización de poderes intermedios. Quizá la primera de las discrepancias con la ponencia sería que no hay que hablar de prensa y poder político, si no de prensa y poderes sociales. El poder político es una parte de los poderes sociales que influyen y condicionan la prensa.

Y quizá, en relación con esto, se puede hacer otra observación en torno al planteamiento: en torno al mercado. Hay un cierto pesimismo, una acusación de conservadurismo, cuando sólo, lo único que hay, es una cierta incapacidad para entender el cambio social.

Estamos viendo el mercado periodístico como un mercado de compra de noticias por parte de los consumidores de periódicos, lo que a mi modo de ver es un

planteamiento sociológicamente falso. El mercado periodístico es un mercado de venta de información a través de los periódicos, de los cuales el periódico y los periodistas son instrumentos detallistas, al servicio de unas grandes cadenas de circulación de ideas y de intereses, que son las que condicionan la información.

Y creo que respecto de esto, se tendrían que hacer una serie de reflexiones.

El influjo sobre la información de los periódicos, o como se suele decir en términos coloquiales, la capacidad de manipular lo que sale en los periódicos, es una versión caricaturesca de lo que ocurre en la sociedad. Los poderes reales de la sociedad lo que hacen es condicionar las informaciones, crear las informaciones y programar las informaciones.

Los periodistas no recogen noticias sino que los poderes crean noticias, programan noticias y las escalonan en función de los intereses de los poderes. Yo muchas veces cuando leo los periódicos, aquí y fuera de aquí, detrás de cada información me suelo preguntar: ¿Quién la paga? Casi todas las informaciones tienen un interesado. Hay un agente social que tiene interés en que se hable de una determinada cosa a favor o en contra de determinados intereses económicos, sociales o políticos, bien para fomentar el que no se hable de otros o bien porque eso contribuye a la divulgación de unas determinadas tendencias, sean de venta en el sentido económico, o general, o de ideología, o de producto político.

Creo que el planteamiento más discrepante es decir, con la literalidad que ha dicho Lluís, que estos agentes sociales no determinan lo que es la noticia, sino lo que ha de ser la noticia. Hasta el punto que muchas veces los acontecimientos no suceden en función de la espontaneidad de los movimientos sociales sino que en función de esa programación, para que tengan más impacto, para que no coincidan con otras, y se presenten con una adecuada comercialización en los instrumentos periodísticos.

Quizá por eso la espectacularidad o la

imprevisibilidad que se atribuía a determinadas noticias, es para pensar que estas noticias imprevisibles son las únicas noticias auténticas que publican los periódicos. Es decir, que los accidentes imprevisibles y los volcanes, etc. son quizá aquellas únicas noticias en las que detrás no existe un elemento de programa. Pienso que hay que replantear de alguna manera la lectura del condicionamiento entre los poderes sociales y la prensa. No hay nada espontáneo y casual, no es un planteamiento de un mercado abierto, sino una lucha entre poderes que compiten, es decir, entre grandes redes de distribución que tratan de conseguir que los periodistas reproduzcan aquella noticia que ellos crean, programan.

Esto, como tema de reflexión, nos llevaría a la independencia. Considerando que la alternativa compartiría las críticas de Miguel Angel Aguilar. Lo que han escogido es la independencia en el sentido de comprometerse con los centros de distribución, sean del poder político, sean de los agentes publicitarios o sean de los agentes económicos en general. Pero claro, dentro de eso hay una responsabilidad de las empresas, de alguna manera. También hay unas responsabilidades de los propios periodistas. Por ejemplo, había unos agentes suecos que vendían papel a los periódicos de Barcelona, que estaban convencidos de que a la muerte del General Franco, la venta de los periódicos aumentaría brutalmente.

Frente a esto, lo que ha ocurrido es que la venta de los periódicos ha disminuído, y que la competencia de la televisión y de la radio han diversificado el mercado. Esto puede ser una parte de la explicación, pero no es la única.

Los periodistas muchas veces se han dedicado a agredir los sentimientos y las convicciones de los lectores y nadie paga ni un duro, para que le agredan. Es decir si un determinado programa de televisión gusta y al día siguiente el periódico lo pone a parir, evidentemente entre el gusto personal y el gusto del periodista, se optará por no ir al

kiosco. Pongo este ejemplo por ser el más inocuo.

Pero claro. Esto está ocurriendo entre, desde la gran categoría ideológica hasta la trivialización de la canción de moda. Así no hay mercado de funciones, es decir no se puede crear el mercado cuando se parte del principio de que en lugar de recoger la opinión pública, aunque sea en el más modesto nivel de la condición social de los consumidores, seguimos transmitiendo en aras de ese gran lenguaje de la democracia y de la independencia, una voluntad de cambiar a la gente, de regenerarla y moralizarla que creo que es inconcebible y replanteable, es decir, dentro de una perspectiva de una prensa realmente independiente.

Lluís Bassets

Voy a intentar evitar seguir un poco la inercia, que me llevaría, que podría llevarnos a convertir eso en una trinca o en una defensa de una tesis.

En todo caso sí que quisiera responder a algunas sugerencias puntuales y señalar que algunas de las opiniones que se me han atribuído, creo que con razón, se deben más a lo que no digo que a lo que digo.

¿Fe ciega en el mercado? Creo que he explicado con poca fortuna, especialmente en este caso, el papel que tiene. He intentado explicar, especialmente en el caso del funcionamiento de la noticia, el papel que tiene lo que yo he llamado, en una expresión mía, el valor noticia y además lo he utilizado incluso para referirme a como funciona el valor noticia dentro de la distribución de las características dentro de los periódicos y, quizá, no he profundizado en otros aspectos de cómo funciona el proceso de sumisión y, especialmente, la jerarquía dentro de los periódicos y, por tanto, la dependencia.

Yo me refería concretamente a las leyes del mercado de forma explícita, pero sin ningún tipo de voluntad apologética. Intentando explicar las cosas como están. Estoy tan de acuerdo con la realidad que me parece mentira que sean críticas a exponer.

Los periodistas normalmente no hacemos ejercicios como el que hacemos esta mañana, que es hablar mal de nosotros mismos como colectivo, como figura pública, como profesión. Y eso pienso que está muy bien porque a fin de cuentas hay que intentar hacer más reflexión, no desde la apología y desde la publicación de nuestro papel ante la sociedad.

En cuanto a las noticias blandas, yo creo que no son las menos conflictivas. Las noticias blandas pueden estar, pueden llevar y yo creo que llevan, mucha conflictividad en la medida en que los ovnis son una noticia que se puede aplazar perfectamente, pero que afecta en gran cantidad de aspectos a zonas de conflictividad social no canónicas, muchas no están sometidas a los magnetismos y a los intereses de los poderes que actúan corporativamente sobre la producción de noticias.

Es el terreno donde hay más libertad para que el periodista pueda realizar un trabajo de investigación y de especificación de muchos aspectos de los que tercian, que no están privilegiados por los valores, los intereses canónicos. Y en cuanto a lo que ha dicho Josep Melià, yo quisiera decir que le doy la razón en una cosa. Lo que pasa es que yo lo diría de otra forma, lo anunciaría de otra forma, la nostalgia del individualismo y es que el programa clásico de las libertades, por decirlo de alguna forma, el programa de la ilustración es un programa plenamente vigente.

Nuestro programa clásico de las libertades, y estoy de acuerdo en esto con Habermas, refeudalizada.

Yo creo que es la contradicción que escapa totalmente a nuestra reflexión. Es casi un debate de filósofos o de sociólogos pero yo creo que este es un tema importante. A los periodistas, nos interesa muy directamente por una razón, y es porque como hemos pasado una transición democrática, podemos tener la falsa impresión de que el programa de las libertades está ya superado, está ya conseguido. Ya tenemos la libertad, tenemos la democracia, y ya nos podemos olvidar de luchar por las cosas que antes no eran obvias y que ahora parece que sean obvias.

Lo que yo planteo precisamente es que el programa de las libertades es un programa totalmente vigente hoy en día. Y en segundo lugar, para centrar un poco las cosas, yo creo que la otra, la segunda propuesta implícita, o en algunas

cuestiones explícita, es que pienso que precisamente como producto de este tipo de sociedad que yo he intentado describir como neocorporativista, donde lo que tiene más importancia es la escena, la representación de la vida social más que la propia vida social; la distancia entre el trabajo periodístico y los poderes reales, incluidos, por supuesto, los de su propia empresa, es cada vez menor y hay cada vez menos capacidad para distanciarse de la realidad.

En este sentido yo iría un poco más lejos incluso, y planteo un punto de debate como mínimo. Yo he reflexionado sobre este punto en los últimos días a propósito de recientes acontecimientos.

Ultimamente se ha producido, tengo apuntado aquí cuatro o cinco hechos que desbordan el marco jurídico de la sociedad española, con los que se pueden tomar posiciones de muy diverso tipo, pero de los que me interesa el hecho abstracto, no los hechos puntuales: Los "squatters" de Madrid, unos muchachos que ocupan unas casas atentando contra la propiedad privada, por unas razones que se pueden explicar, se pueden justificar o no justificar, se puede estar de acuerdo o no. Una asamblea de feministas que atentan contra una legislación sobre el aborto. Un sacerdote y un grupo de asistentes sociales en un suburbio madrileño que han escondido a unos jóvenes delincuentes a quienes consideraban que estaban reinsertados socialmente y que no debían ingresar en la cárcel para cumplir sucesivas penas.

Un cierto tipo de objeción de conciencia sobre los impuestos ha sido propugnada, y objeción de conciencia de defensa o, hablando de la profesión periodística, por ejemplo, una cuestión muy clara, un mandato de un juez obligando a que revelemos el secreto, las fuentes de información, de una información que hemos hecho nosotros.

La reflexión que planteo, más que propugnar, que no propugno nada, es hasta qué punto los periodistas debemos seguir identificándonos con la defensa

global del marco jurídico como lo hacen los políticos, o hasta qué punto debemos pensar en un terreno de juego absolutamente nuevo, en que nosotros debemos intentar jugar con una cierta autonomía de crítica, de distancia y de valoración sobre este marco político.

Este era uno, el segundo hilo, y yo pienso que no sé muy bien como responder puntualmente a algunos de los casos. Creo que, efectivamente, el periodista, los periodistas tenemos la obligación de no dejarnos coaccionar, de no identificarnos con la ética de responsabilizadores políticos. Pienso que en este sentido debemos buscar otras formas de aproximarnos a estos fenómenos sociales. Decimos que muchos de ellos, casi todos, van por delante de la conciencia de los propios periodistas, y pienso que ésta es la forma de pensar y también de luchar por el viejo programa de las libertades. Además es introducir una cierta dinámica social y de cambio. Tiene unos inconvenientes. El inconveniente fundamental, que es el que surge directamente, es que es darles cancha a los golpistas.

Joan-Anton Benach

Vull assenyalar, d'entrada, que en les observacions que la taula ha fet a la Ponència de Lluís Bassets m'ha semblat veure-hi una severitat excessiva ja que, des d'un punt de vista professional, i més, des d'una òptica rigorosament actual de la nostra professió, la reflexió, el text que proposa el ponent, és un dels més estimulants que trobo referits a la Problemàtica o a la conflictivitat interna que avui se'n planteja.

En Melià parla d'una nostàlgia de l'individualisme i jo penso que d'alguna manera aquesta nostàlgia, que és ben legítima, s'hauria de poder encarrilar, de poder satisfer i fins i tot prendre'n consciència en un pla sectorial, tota vegada que els periodistes no som un col·lectiu tan extens com perquè les reflexions que proposa Bassets no puguin estimular un millor coneixement dels problemes reals i contribuir a resoldre certes contraccions.

Però hi ha hagut en la ponència un element de reflexió que m'ha interessat especialment degut a una experiència personal, una experiència modestíssima obtinguda d'una certa proximitat a determinades zones dels poders establerts. Hi ha persones a la taula que han tingut accés i evidentment una major proximitat a zones altíssimes de poder i per tant podrien completar, molt millor que no pas jo, l'observació que vull fer. Parlo d'unes constatacions que es relacionen amb el que Bassets diu de la informació com espectacle, d'aquesta mena de farsa que ens hem anat muntant i que fem amb uns poders polítics, amb uns grups determinats, amb uns sectors dominants. És evident que

els periodistes contribuïm a muntar, a alimentar aquest espectacle on tot, com a tal, espectacle, és convencional. Però hi ha una qüestió que potser no ha estat prou puntuada en la ponència. Em refereixo a que qualsevol espectacle té sempre uns espectadors i succeeix que aquests espectadors, la pressió silenciosa d'aquests espectadors que poden ser els lectors de premsa, damunt els principals protagonistes, malgrat el que pot significar d'anormalitat o de signe d'una informació poc madura, poc desenvolupada, aquesta pressió, dic, està acomplint una funció important que jo calificaré de profilàctica. És a dir, que per no entrar en un joc de masoquisme de tortura inútil, que no té sortida, prefereixo aprofitar de la reflexió de Bassets allò que té en un vessant actiu i fixar-me en com una informació determinada, que potser no crea cap estat d'opinió real ni en el lector ni en una certa classe política, que creu que ningú no li ha d'explicar res, pot, en canvi, modificar actuacions concretes en els sectors que detecten el poder. És clar: es diu que hi ha una hiper-sensibilitat, per exemple, en la dreta que avui governa la Generalitat i que algunes informacions aquesta dreta considera fetes des d'un partit pres, des d'un prejudici i, per tant, qualsevol crítica té un valor relatiu i no se'n fa cas. Bé: al marge de que jo dubto molt de que no se'n faci cas, perquè hi han moltes processons que van per dins, hi ha uns tics, unes reaccions de tipus patològic que són irrellevants pel que aquí estem dient. Voldria, doncs, anar més enllà de l'anècdota i veure com l'espectacle de la informació interessa a la classe política en general quan aquesta puja a l'escenari, interessa a la dreta però interessa també als sectors de l'esquerra en el poder, en el poder municipal, per exemple, que són especialment sensibles a la informació, no tant aquí per un judici maniqueista com perquè senten la pressió silenciosa dels espectadors i volen oferir un bon espectacle.

En aquest punt caldria parlar de l'obsessió que tenen els polítics o els responsables de serveis públics per sopar

amb els directors de diaris o en persones de pes en els mitjans d'informació. Això passa a tot arreu, però aquí té un pes exagerat. Per tal que la independència informativa fes progressos, caldria aclarir les coses i publicar, per exemple, unes agendes amb la relació dels sopars o dinars pròxims als quals el periodiste qualificat ha estat convidat. Fora interessantíssim. I només ho dic, evidentment, per explicitar un síndrome i no com a pauta per entendre com es tractaran determinades qüestions havent sopat, que l'argument gastronòmic per sort ja ha deixat de ser argument. I com a síndrome, està produïnt, a més, un pas endavant en la proliferació dels "public relations", dels assessors d'imatge, que tenen tan poder com per canviar el llacet de Moran, quan tothom el tenia tan ben assumit, i que, llevat d'algunes excepcions de rigor, representen la transferència a unes tècniques professionals de la missió de maquillar els protagonistes principals de la representació. Però voldria tornar als espectadors i amb això acabo, i a la pressió silenciosa que exercixen, com deia. I voldria referir-me a la premsa, d'una manera especial. Es parla de poder de la TV però molts de nosaltres tindriem exemples a oferir de l'enorme eficàcia que alguns editorials d'un diari d'abast estatal o que una bona informació subministrada a través dels diaris de major influència, tenen sobre la classe política. I potser més que en cap altre època. Això de tenir escrita una crítica encertada, el fet de poder-la rellegir, de saber que es un testimoni acusador que cadascú pot dur a la butxaca, provoca fortes sotregades en el poder i la possibilitat de corregir actuacions o de reorientar una determinada gestió. En aquest sentit jo he pogut assistir a impactes informatius d'una enorme contundència. No és pas la funció, diem-ne, potser més "noble" entre cometes, de la premsa. D'acord. D'acord que hi ha l'espectacle, però la profilaxis es produeix també, indubtablement.

Xavier Garriga

No se si la costumbre es que conteste la mesa a las interelaciones que se han hecho. A mí me parece de todas formas, y quiero ser muy breve, que esta ponencia de Lluís Bassets es muy importante, muy densa, para estas horas de la mañana. Evidentemente contribuye mucho a clarificar las ideas y a despertarse.

Yo, como una de las perdices que se crían en este corral, como ha dicho antes este caballero, veo también y coincido en que hay una gran distancia entre lo que se sabe y lo que se publica.

Coincido con él en esto, como aprendiz de político, que hay ahí una gran distancia. Pero aprecio también a la vez que hay dos modelos de periodismo internacional, incluso a nivel español, pero yo no sé cual se está intentando desvelar aquí o poner de relieve sobre la mesa.

Me refiero a estos modelos de periodismo: el simple reportero, con todo lo importante que tiene la connotación de simple, o del analista político. Cuando un periodista está actuando como analista o cuándo está recogiendo simplemente lo que pasa por ahí.

En cuanto al mercado, las leyes del mercado, yo creo que no es el tema de este debate pero la ley del mercado es como la ley de la gravedad: existe, nos guste o no nos guste. En España funcionan las leyes del mercado.

Me gustaría también, si alguien me lo puede decir, quién influye más, individualmente, en este proceso que ha puesto de relieve Lluís Bassets. Quién influye más, si el político en el periodista o el periodista en el político. Los políticos sabemos

Perfectamente quién y cómo va a recoger una opinión nuestra, qué periódico la va a recoger de una forma, qué periódico la va a recoger de otra, qué periódico va a publicar un artículo, qué periódico no va a publicarlo.

Esto nos obliga a seleccionar, como supongo que también nos seleccionan los periodistas. Esto está al filo de lo que ha dicho ahora el Sr. Benach, del interés que tienen los políticos en cenar continuamente con los directores de periódicos o con los periodistas. Sería bueno deslindar quién influye sobre quién y una vez más, insisto, en ver que clase de periodismo, que yo intuyo que existe, el modelo sajón o el modelo italiano, que es el modelo imperante en España, y por qué impera uno sobre otro.

Josep Melià

Yo quería salir en defensa del gremio de gastronomía de Barcelona. Si se suprimieran las cenas habría más paro. Yo defiando las cenas, las defiando por varias razones. Una de ellas porque los periodistas, al menos los que llevamos algunos años de profesión, estamos acostumbrados a comer y a cenar con cualquiera. Hemos cenado antes, o sea seguimos cenando. Creo que los nuevos políticos también tienen derecho a reunirse con nosotros, y creo que no tienen el estómago tan preparado como nosotros. Nosotros podemos seguir cenando, y a lo mejor ellos pasarán.

Quería señalar que la sugerencia de Benach me ha llevado a pensar en el aspecto de prensa y poder político, que si bien se monta una comedia, a veces drama, a veces arte y ensayo depende de quienes sean los actores, los espectadores también influyen en el hecho.

Es decir, el periodista que participa en la representación, junto con los políticos, está pendiente del público y el público, de una manera o de otra, está mandando.

Es decir, si en el anterior régimen los periodistas constituyeron, por lo menos en algunos sectores, aquello que se llamó el "Parlamento de papel", no fue por casualidad. No fue porque quisieran, sino porque advertían que el público deseaba algo que el poder no le daba. Entonces encontraron esa fórmula. La fórmula en la que se proyectaron unos nombres, algunos de ellos, continuaron después en el ejercicio, otros desaparecieron como ocurre con cualquier otra actividad humana, pero que se llegó a una formación y también se llegó, por parte del público, a

unos aplausos, a unos rechazos que no estaban sólo condicionados por si se actuaba peor, sino por las mismas apetencias del público.

¿Por qué se hizo aquello?. Aquello se hizo porque los periodistas captaban realmente lo que estaba ocurriendo en la calle y llegaron a transmitir a las empresas, de alguna manera, si podían hablar con los responsables de las empresas o si podían hablar con sus intermediarios, que era necesario aquello para que la barraca no se desmontara. Es decir, para que el periódico pudiera seguir funcionando, porque se vivía también en unas situaciones más o menos complicadas.

Parecía que todo iba bien. Algunos de aquí lo conocemos más como periodistas. Sabíamos que algunas empresas tenían números rojos desde hace años. Algunos estaban con una maquinaria con rotativas anteriores a Gutemberg. Digo esto, como inciso.

Se hizo esta función para mantener la relación del periódico con los espectadores y los espectadores influían de alguna manera. Yo creo que también actualmente influyen. El periodista sabe que ha de llegar al público. El político también sabe que necesita llegar a este público y el público también influencia al recibir estas noticias más o menos desorganizadas. Es decir, que si aquí hay criadores de perdices, también hay señores que van a su caza. Lo importante es el público consumidor. El público consumidor no somos los que vamos o van a comidas, sino que es el lector, el cual realmente conseguirá y lo ha ido consiguiendo en estos 10 años. Me estoy refiriendo a que los periódicos se hagan más informativos, que los periódicos le aporten más a las noticias y, dentro del proceso que no se puede parar y que no se ha de cambiar en sus líneas generales, es decir, en la democracia, creo que llegaremos al entendimiento perfecto del poder, y realmente de quiénes tienen el poder, que es de todos los ciudadanos.

Es expansión de estos poderes, que no es únicamente la administración pública

sino agentes sociales de diversos signos, y un poco el haberse incorporado como elementos de poder representando como factor represión al propio lector. Antes he hecho una reflexión sobre la necesidad de que el diario, el periódico, el medio de comunicación general, sea gratificante hacia este lector.

A mí me preocupa que esta gratificación al lector en cuanto que la máxima instancia ya no es la gratificación a cierta administración pública o a ciertos sectores económicos que obviamente la hay por distintos medios, porque en el fondo, para ser un poco cínicos, el medio informativo no vende noticias al lector, sino que vende lectores a las agencias de publicidad y de ahí la importancia del "OJD" o el "Estudio General de Medios".

Se está vendiendo a unos anunciantes que son los que mantienen de hecho el diario porque el producto se vende a un precio que no es el de costo. Está vendiendo, digamos, una cuota de lectores. Para conseguir estos lectores hay que gratificarlos y digamos que aquí el lector se constituye en un poder, digamos el importante, de presión. Esa gratificación al lector, es decir, adular sus gustos, digamos mantener y consolidarlo en sus propias opiniones, o en otro aspecto, sería una visión ya más mesiánica de la prensa. Sería reducir al lector de estos gustos, a un determinado programa de televisión, es un problema también que tal como se ha planteado, incorpora al lector como poder.

Yo que, entre que hablaba el último y que quería ser muy sintético, evidentemente lo que he hecho es enumerar una serie de problemas desde mi propia reflexión, pero quizás dando por obvio una serie de cosas, en mi manera, de ver el fenómeno periodístico.

Yo no creo que haya muchas contradicciones, en una sociedad en tensión, en la mercancía esencial del sistema. La existencia de tantas contradicciones no lleva a que sea contradictorio el proceso. No es contradictorio que haya muchos poderes,

que el lector sea otro poder, que las empresas tengan su poder. Es decir, creo que todas esas cosas son elementos del mapa pero que son elementos en tensión. Por tanto que se contradicen unos a otros pero que no significa que el sistema sea por sí contradictorio por el hecho de que esté integrado por elementos cuya función es polemizar y combatirse.

De todos los poderes en juego, a mi lo que no me cabe duda, es que el más respetable es el del lector, porque en definitiva es el más democrático, el más indefenso y además es el que paga más explícitamente, es decir que su acto es el referéndum cotidiano, el de ir cada día al kiosco, es por una parte público, costoso y además reiterado en el tiempo, es decir, mucho más digno de gratificación, mientras que los otros poderes pagan por caminos indirectos. Es decir por mecanismos muchas veces tortuosos, introduciendo elementos que son legítimos desde el punto de vista de la tensión social pero que tienen un punto de ilegitimidad desde el punto de vista de la ética periodística. Este es otro de los aspectos donde yo no me he extendido, y quizás con más tiempo por delante, sería interesante desarrollar.

De las cosas a las que yo llego en ese esquema, en lo que yo entiendo que es el mecanismo de la tensión informativa, es que el periodista, por su falta de especialización, por su escaso nivel salarial y por su escasa capacidad de dedicación a profundizar en los temas, fijan siempre una gente que tiene tiempo para pensar en las cosas.

Desgraciadamente en una sociedad en donde un señor puede estar durante seis meses pensando en ver que elemento negativo hay en un determinado producto, vendido por un determinado laboratorio de la competencia, para suministrar seis folios, debidamente nutridos científicamente, para que un periodista elabore un reportaje sensacional, demostrando que en la India se han producido seis casos de parálisis infantil, por lo que produce inmediato

impacto, una pérdida de valor de unas acciones en la Bolsa y de los productos en el mercado de Londres y Nueva York; el periodista respecto de este elemento que ha estado seis meses preparando esa información, siempre será tributario.

Desgraciadamente una de las cosas a las que conduce el tema de la falta de lectores y al tema de la manera de ser de las empresas, es a un determinado tipo de periodistas demasiado propenso, no digo por servidumbre ideológica, no digo por falta de rigor intelectual, sino simplemente por la propia urgencia de su trabajo demasiado propenso a dejarse influir por la información que se le suministra, información que casi siempre es interesada. Es decir que una de las cosas que deberíamos pensar los que tenemos o hemos tenido relación con el mundo de la prensa es que todo aquel código de valores informativos en el cual se asentó la grandeza del periodismo clásico hoy están trascendidos a la totalidad de la sociedad y que la gente, sean jueces o magistrados o banqueros, actúan con criterios informativos y que en su manera de comunicar, sea reservándose, sea trascendiendo a otros, actúan también valorando noticias. Los agentes que influyen sobre el periodista, porque le suministran un determinado caudal informativo, por lo menos en mi modesta experiencia, por esto lo someto al debate, casi nunca se ofrecen neutralmente.

Yo conozco escasos casos en donde un señor llame a un periodista o se disponga a hablarle a un periodista para decirle objetivamente lo que sucede. Casi todo el mundo ha operado sobre los periodistas estableciendo conflictos laborales, con un ánimo de trascender los problemas. Lo mismo que han hecho los bancos a la hora de determinar cuál es la estrategia de un determinado producto, y creo que eso en sí no es malo, pero que debe colocar a los periodistas en guardia frente a ese fenómeno. A mí no me cabe la menor duda que la única salida hacia adelante, la única redención, es que realmente el lector sea tan adulto que se le pueda contar todo,

porque nosotros estamos hablando de un periodismo adulto con unos lectores a los que se les trata como menores de edad. Entre nosotros sabemos cuál es el precio de cada cosa. Yo creo que el lector también tiene derecho a saberlo y que además hay que hacer que el lector lo sepa. Esto no es gratificar sus vidas, es simplemente decir que la democracia corre en el sentido del progreso de la historia del pueblo y no en contra de él.

Luciano Rincón

Quiero hacer una intervención rapidísima y es que yo tengo una duda de esa caracterización del lector, con el pueblo, como poder. Me parece el ideal, me parece hacia donde hay que avanzar, pero hoy me parece que es simplemente un reflejo del poder. Acepta y certifica pero no impone. Se pueden dar datos concretos, por ejemplo, en mi país y sin decir nombres, pero puedo decir que el periódico cuya mentalidad final se correspondería, se corresponde políticamente con el partido mayoritario del gobierno, es un periódico prácticamente deficitario. Es decir, el lector no es poder sino el reflejo. Actúa como mucho, en el mejor de los casos, como el espejo de la madrastra de Blancanieves. Se asoma al periódico. Le preguntan: ¿yo soy el más guapo?. Y dice el lector: "sí, sí", pues adelante por esta línea.

Miguel Angel Aguilar

Brevísimamente. Me ha interesado alguna de las intervenciones. Por ejemplo, la referencia que se ha hecho a Morán y puesto que se habla de "Prensa y poder", a veces el poder se reconoce por sus límites y en la influencia que la prensa tiene. Por ejemplo, esa influencia se ha visto claramente limitada en el caso de Morán, y en otro caso de signo contrario que es el caso de Antonio Garrigues.

Nunca ha habido tanta prensa, tanto tiempo, tan en contra de una persona, como de Morán, con resultados absolutamente contraproducentes. Nunca un político español ha tenido tanta prensa, tanto tiempo tan a su favor, como Antonio Garrigues. Ni siquiera ha llegado a concejalar del Ayuntamiento. Esto es una línea de reflexión que me parece interesante.

En cuanto al tema de la gastronomía que aquí se ha suscitado yo recuerdo un buen amigo, Manuel Vidal, que escribía entonces en una revista ahora desaparecida, que se llamaba "Posible". En un espléndido artículo sobre la vida de los ejecutivos, pero se podía traducir a la vida de los periodistas, citaba una frase atribuida a un ejecutivo: "cuántas mariscadas hay que comer por ahí fuera para llevar un plato de sopa caliente a casa". Me pareció la traducción de una realidad muy sentida.

Yo creo que, sin embargo, sin que yo propugne ni muchísimo menos la destrucción de los encuentros gastronómicos. Por el contrario, creo que deben generalizarse. Me parece que quienes hacen alguna crítica a ese tipo de encuentros tienen la nostalgia de la distancia.

Yo creo que hay que hacer un esfuerzo

para recuperar la distancia, incluso la distancia gramatical.

Con algunos amigos, como Lluís Carandell, en Madrid, intentamos crear entre los periodistas que siguen la información del Parlamento, el "*Club del Usted*" para recuperar el trato y el ejercicio gramatical de la tercera persona en el contacto con los políticos porque desde la distancia se puede mantener la crítica. Desde esa cercanía, desde esa yuxtaposición del tuteo, muchas veces eso es imposible.

En alguna ocasión hablando con un personaje que se dedica a los toros, "Vicente Zabala", me decía que se esforzaba mucho por no conocer personalmente a los toreros. Si uno ha pasado una semana en la finca de Paco Camino y después llega a Madrid y fracasa, pues, siempre se busca el eufemismo, en vez de entrar directamente a decir que ha sido un desastre, no tuvo un toro, no embestía bien, parece que tuvo mala suerte con su lote, el viento le perjudicó, el público estuvo injusto, no le dejó centrarse con el astado.

Creo que ha salido varias veces, en distintas intervenciones, y no debe limitarse sólo al poder político, es algo en lo que coinciden cualquiera de los poderes que se articulan, el poder se complace en la obediencia. Eso explicaría, por ejemplo, respecto al poder político el entusiasmo del gobierno socialista por la Guardia Civil.

El poder se complace en la ignorancia de los demás. Le divierte enormemente. Esto no es nuevo. Esto es antiguo.

Yo traía un texto, en apoyo, pero no se si leerlo. Está tomado de Jenofonte. Si hay un minuto y a la presidencia le parece bien lo leería. Desde luego coincido absolutamente en las observaciones que ha hecho Josep Melià sobre el carácter tributario del periodista a partir de esas tres coordenadas de *escasa profesionalización*, de *escasa retribución* y de *escaso tiempo*. Pero entonces me parece que la manera de reducir esa condición tributaria sería la de modificar esas tres escaseces. Esto si que llevaría muy lejos. ¿Cómo se mejora la profesionalización?

Esto llevaría a un debate, iba a decir que cuerpo a cuerpo. Afirman que no debe ser la Universidad quien extienda las capacitaciones para ejercer la profesión periodística. Que no deben ser los colegios, ni las agrupaciones profesionales, ni los sindicatos. Si todos y cada uno de esos elementos se declaran nocivos, se abre el combate contra todos ellos: ¿qué queda como sistema de acceso a la profesión periodística, única y exclusivamente la voluntad de quienes tienen en su mano la propiedad o la dirección de los medios informativos?

¿De esa forma se aumenta la profesionalidad? ¿Cuál ha sido el resultado del uso discrecional que los propietarios o los directores de los medios informativos han ejercido por encima y por debajo de la reglamentaciones legales, para investir periodistas a determinadas gentes? ¿Lo han hecho para introducir en la profesión periodística a gentes muy valiosas, o para dar pequeñas prebendas a la secretaría, o al secretario, al pariente, al amiguete, al dócil? Este sería un recuento de ese uso discrecional. El catálogo de esos hechos sería enormemente interesante. ¿Cómo se sana la falta de profesionalización?, ¿por qué caminos? ¿cómo? Sería un itinerario muy interesante para la regeneración de la profesión periodística, para redimirla de ese carácter tributario.

En cuanto a la retribución, para qué vamos a hablar y en cuánto al tiempo de dedicación, yo siempre dije que aquí en España no se podía dar por ejemplo un caso Watergate, porque nadie volvería al día siguiente a la comisaría a preguntar por el fontanero.

Nunca se hubiera vuelto. Jamás. Incluso en los periódicos de primerísima línea es frecuente ver una misma firma en cinco páginas, en tres páginas. Ese firmante sigue al mismo tiempo la crisis de la Pasionaria, el Congreso de Convergencia i Unió, y además las elecciones de Galicia. Mal seguimiento, mal seguimiento. Luego hay una arteriosclerosis, en fin, para que vamos a hablar.

Hay temas muy importantes que como

no responden a ninguno de los organigramas clásicos de la prensa, a saber, nacional, internacional, local, etc., nadie sigue. Se despliegan los euromisiles ¿Alguien ha seguido, en algún periódico español profesionalmente, algún periodista ha seguido el despliegue de los euromisiles? Se produce un desafío a la democracia española en el terreno de la violencia, con el terrorismo. ¿Algún periódico ha hecho un seguimiento sistemático del fenómeno terrorista en España? Y otras muchísimas cosas. La negociación de España con la Comunidad Económica Europea: alguien puede presentar el caso de un periódico que haya dedicado algún agente a seguir eso desde que arranca la negociación y a seguirlo de manera profesional, pues que lo cuente.

La otra cosa con que quería coincidir plenamente con Josep Melià es en la pérdida de ingenuidad de los actores informativos. Nadie efectivamente se enfrenta ingenuamente con un periodista, todos han discutido antes: los jueces, los fiscales, los policías. ¿Cuál es el mensaje? ¿cuál es el titular que queremos mañana en los periódicos, y cómo hay que contarles a estas gentes nuestro punto de vista para que eso derive en un titular que se calcula con anticipación antes de la rueda de prensa?.

Yo creo que no hay más información neutral que la información robada. Solo cuando alguna información es claramente sustraída, incluso físicamente sustraída en un momento de descuido del interlocutor en un despacho, a veces esas perdiciones también están puestas ahí, hay que descubrir cuál no es la querida. Sólo la información que se robe, yo he tenido alguna ocasión de robar información, no digo en un despacho, sino en otros lugares, y sólo esa información realmente es neutral porque es una información no querida. Todo lo demás viene inevitablemente tiznado por el agente que quiere producir efectivamente un efecto.

Muy brevemente yo quisiera decir que seguramente se pinta un cuadro muy oscuro de la realidad de la prensa. De todas

formas creo que la realidad demuestra que las intervenciones puntuales concretas permiten cambiar las cosas o permiten como mínimo crear ciertas dinámicas.

En este sentido yo creo que hay un problema colectivo de los periodistas. Lo que nos sucede es que en estos momentos, lo que no tiene prestigio ni está de moda, es tratar de usted a los políticos, preocuparse de lo que preocupa a la gente de a pie, de los temas que no están programados y no están dejados por casualidad encima de las mesas. Este es un problema de todos nosotros y de esta casa al intentar volver a prestigiar una vieja figura ideal de un periodista más combativo y más empeñado, como mínimo, en tomar distancia respecto a las cosas. Distancia por supuesto respecto a sus propias empresas. Yo creo que este es un poco el reto que quizá el nuevo colegio de periodistas podría plantearse.